

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

KYBERŠIKAN A JEJÍ PREVENCE

Autor práce: Hana Bártová, DiS.

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: RNDr. Růžena Ferebauerová

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce RNDr. Růženě Ferebauerové, za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Dále děkuji pracovníkům nestátní neziskové organizace Portus Prachatice, o.p.s. za poskytnutí podkladů z jejich praxe.

ABSTRAKT

BÁRTOVÁ, H. *Kyberšikana a její prevence : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2019. 66 s. Vedoucí bakalářské práce : RNDr. Růžena Ferebauerová.

Klíčová slova: kyberšikana, kyberkriminalita, kybernetická bezpečnost, internet

Bakalářská práce se zabývá aktuálním tématem kyberšikany. Teoretická část práce vysvětluje pojem kyberšikana, právní rámec kyberšikany a také prevenci kyberšikany. Praktická část práce se skládá z dotazníkového šetření, kterého se zúčastnily děti a mládež od 10 do 18 let z Jihočeského kraje. Cílem práce bylo navrhnout opatření vedoucí k prevenci kyberšikany a ke snížení jejího výskytu. Práce zodpověděla otázky, jakým způsobem dnešní mladí lidé využívají internet, z jakých zdrojů čerpají informace o nebezpečí kyberšikany a jak užitečné se jim tyto informace zdají. Bylo zjištěno, že většina dětí a dospívajících používá internet denně a to především k zábavě a komunikaci s ostatními lidmi. Prevenci kyberšikany se aktivně věnují především školy a rodiče dětí. Mladí lidé by se informace o bezpečném pohybu na internetu nejraději dozvěděli od odborníků na dané téma, nebo od lidí, kteří mají vlastní reálnou zkušenost s kyberšikanou. Součástí práce jsou též kazuistiky reálných případů kyberšikany.

ABSTRACT

BÁRTOVÁ, H. *Cyberbullying and Its Prevention : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2019. 66 p. Supervisor : RNDr. Růžena Ferebauerová.

Key words: cyberbully, cybercrime, cyber security, internet

The bachelor thesis deals with the current topic of cyberbullying. The theoretical part explains the term cyberbullying, the legal framework of cyberbullying and also the prevention of cyberbullying. The practical part consists of a questionnaire, which was completed by children and youth from 10 to 18 years of age from the South Bohemian Region. The aim of the thesis was to suggest measures to prevent cyberbullying and reduce its occurrence. The thesis answered questions about how today's young people use the Internet, from which sources they draw on the dangers of cyberbullying, and how useful this information seems to them. It has been found that most children and adolescents use the Internet daily, especially for entertainment and communication with other people. In particular, schools and parents of children are actively involved in the prevention of cyberbullying. Children and young people would like to learn about safe conduct and interaction on the Internet from experts, or from people who have their own real experience with cyberbullying. The thesis also includes reports of true cases of cyberbullying.

Obsah

Úvod.....	8
1 Cíl a metodika bakalářské práce	9
1.1 Metody sběru dat	9
1.2 Techniky sběru dat	9
2 Počítačová kriminalita: kyberšikana	11
2.1 Co je to kyberšikana	11
2.2 Kdo jsou pachatelé kyberšikany?	13
2.3 Kdo jsou oběti kyberšikany?	14
2.4 Základní formy kyberšikany.....	14
2.5 Dosah a dopad kyberšikany.....	17
3 Kyberšikana a zákon	19
3.1 Působnost práva v kyberprostoru	19
3.2 Právní rámec rizikových komunikačních jevů	20
4 Možnosti prevence kyberšikany.....	23
4.1 Prevence kyberšikany ze strany uživatelů.....	24
4.1 Prevence kyberšikany ze strany rodiny	25
4.2 Prevence kyberšikany ze strany školy.....	27
4.3 Online preventivní projekty.....	29
5 Popis terénu výzkumu a vzorku respondentů	34
5.1 Popis výzkumného terénu	34
5.2 Charakteristika vzorku respondentů	34
6 Prezentace výsledků výzkumu	35
7 Cíle práce - Návrh preventivních opatření	49
8 Kazuistiky	53
Závěr	55
Seznam použitých zdrojů	57
Seznam zkratk	60

Seznam tabulek a grafů	61
Přílohy	62

Úvod

S rozvojem informačních technologií a rozšířením internetového připojení ze školních učeben do běžných domácností, došlo ke všeobecnému nárůstu nekalých aktivit v online prostředí. V dřívějších dobách byl předmětem trestných činů počítač sám. Dnes, prostřednictvím informačních a komunikačních technologií, dochází k nebezpečným komunikačním jevům, které mohou vyústit až v trestnou činnost postihnutelnou zákonem.

Nebezpečí hrozí především dětem a mladým lidem. Dnešní děti se rodí do doby, která je s informačními technologiemi spjata téměř ve všech oblastech života. Anonymita kyberprostoru a osobnostní nezralost dětí a dospívajících může vést k rizikovému chování v online prostoru.

Tato bakalářská práce si klade za cíl navrhnout účinná preventivní opatření ke snížení výskytu kyberšikany dětí a mládeže z Jihočeského kraje. Vedlejším cílem práce je vymezit nejúčinnější způsoby preventivního působení na děti a mládež z Jihočeského kraje, vedoucí k ochraně před kyberšikanou.

Díky dotazníkovému šetření se pokusím zjistit, jak často a jakými způsoby používají dnešní děti internet. Jakou formou byly informovány o bezpečném chování na internetu, zda považovaly předkládané informace za užitečné a od koho by rády získaly podrobnější rady, jak se vyhnout hrozně kyberšikany.

Preventivně na děti a mládež působí především rodina a škola. Proto se ve své práci zaměřím primárně na to, jak dnešní rodiče berou na vědomí nebezpečí spojená s pohybem svých dětí v kyberprostoru a jak varují své děti před jeho riziky.

Zásadní roli v prevenci rizikového chování na internetu hraje také škola. Pokusím se zmapovat, jak pedagogičtí pracovníci reagují na aktuální trend užívání internetu a sociálních sítí u svých žáků a studentů.

Nevynechám ani online preventivní projekty, které jsou, díky tomu, že jsou umístěny přímo v prostředí internetu, snadno dostupné dětem ale i široké veřejnosti.

S rostoucí frekvencí online aktivit úměrně stoupají též nebezpečí skrytá v anonymitě kyberprostoru. Jelikož dnešní děti a mladí lidé patří mezi první generace, které vyrůstají takřka online, nabízí se otázka, jak tyto děti a mladé lidi efektivně chránit před hrozbami, se kterými se mohou při svých online aktivitách setkat.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

V bakalářské práci byly použity tyto metody:

- Dotazníkové šetření, jehož cílem bylo zmapovat, s jakou formou prevence kyberšikany se žáci a studenti setkali a zda ji považovali za dostatečně informativní.
- Kazuistiky konkrétních případů řešení kyberšikany, kterými se zabývala nestátní nezisková organizace Portus Prachatice, o.p.s.

1.1 Metody sběru dat

Pro účely této práce byla použita metoda terénního výzkumu. Pro vyhodnocení informací získaných terénním výzkumem byla použita matematicko-statistická metoda. Jedná se o statistické zpracování dat prostřednictvím matematických vzorců, tabulek a grafů.

1.2 Techniky sběru dat

V praktické části této práce byl uskutečněn kvantitativní výzkum, konkrétně dotazníkové šetření.

Dotazníková metoda:

Jak už název nasvědčuje, slovo „dotazník“ se spojuje s „dotazováním“, s otázkami. Je to způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Dotazník je určen především pro hromadné získávání údajů. Myslí se tím získávání údajů o velkém počtu odpovídajících.¹ Základní dělení otázek v dotazníku je podle stupně otevřenosti. Rozlišují se otázky uzavřené, polouzavřené a otevřené. Uzavřená otázka je taková, která nabízí hotové alternativní odpovědi. Úlohou respondenta je zaznačit (podtrhnout, zakroužkovat) vhodnou odpověď.² Otevřená otázka dává respondentovi dost velkou volnost u odpovědi. Otázka nasměruje respondenta na tázaný jev, neurčuje mu však alternativní odpovědi.³ Polouzavřené otázky nabízejí nejprve alternativní odpověď a potom ještě žádají vysvětlení anebo objasnění v podobě otevřené otázky.⁴

¹ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. Str. 99. ISBN 80-85931-79-6.

² GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. Str. 102. ISBN 80-85931-79-6.

³ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. Str. 103. ISBN 80-85931-79-6.

⁴ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. Str. 104. ISBN 80-85931-79-6.

Dotazník obsahoval celkem 19 otázek. Jednu identifikační otázku (zahrnovala dotaz na pohlaví a věk respondenta), sedm otevřených otázek, devět uzavřených otázek a dvě polouzavřené otázky.

Součástí práce jsou též **kazuistiky** konkrétních případů kyberšikany, se kterými se setkali pracovníci zabývající se primární prevencí rizikového chování (včetně kyberšikany) na školách z nestátní neziskové organizace Portus Prachatice, o.p.s.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí: teoretické části a praktické části. **Teoretická část** práce se věnuje pojmu kyberšikana, rozebírá téma kyberšikany z pohledu zákona a značnou pozornost věnuje také tématu prevence kyberšikany. **Praktická část** práce se skládá z prezentace výsledků dotazníkového šetření, kazuistik konkrétních případů řešení kyberšikany, se kterými se setkali pracovníci nestátní neziskové organizace Portus Prachatice, o.p.s., a návrhu preventivních opatření k zamezení výskytu kyberšikany u dětí a mládeže v Jihočeském kraji.

2 Počítačová kriminalita: kyberšikana

Jasně definovat pojem počítačová kriminalita není jednoduchý úkol. Neexistuje žádná obecně uznávaná definice počítačové kriminality. Jedinou interpretací onoho pojmu je tvrzení, že pod pojem počítačová kriminalita se skrývá pestrá řada trestných činů, k jejichž provedení byl za potřebí počítač. Nebo při jejím páchání hrál významnou roli.

Počítačovou kriminalitu můžeme chápat také jako trestné činy, které byly spáchané s použitím elektronických prostředků nebo proti elektronickým systémům.⁵

V minulosti byl předmětem trestné činnosti počítač sám ve smyslu své hmotné podstaty. Dnes jsou jednotlivé počítače propojeny pomocí sítě a vytvářejí tzv. kyberprostor. Prostřednictvím informačních a komunikačních technologií (např. osobní počítač, mobilní telefon, online služby na internetu) může docházet k nebezpečným komunikačním jevům, které mají za následek ublížení či jiné poškození oběti.⁶

2.1 Co je to kyberšikana

Kyberšikana (cyberbullying) je v podstatě specifickou formou klasické šikany. Jedná se o takové chování, které má za cíl záměrně a opakovaně ubližovat, ohrožovat, nebo zastrašovat jednotlivce, případně skupinu lidí. Díky tomu, že kyberšikana probíhá v kyberprostoru, útočníci mohou využívat specifika online prostředí (anonymita, nezávislost na místě a čase apod.) k poškození oběti.⁷

Klasická forma šikany a kyberšikana se mohou prolínat. Existuje však mezi nimi několik rozdílů:

- Anonymita
- Nezávislost na místě a čase
- Technická zdatnost
- Absence fyzické konfrontace⁸

⁵ FEREBAUEROVÁ, R., PEKÁREK, O. *Aplikovaná informatika*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014. Str. 110. ISBN 978-80-87472-74-3.

⁶ KREJČÍ, V. *Kyberšikana: Kybernetická šikana*. Olomouc : E-bezpeci.cz, 2010. Str. 3. ISBN 978-80-254-7791-5.

⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele*. Plzeň : Člověk v tísni, o.p.s., 2009. Str. 12. ISBN 978-80-86961-78-1.

⁸ ČECH, O., ZVONÍČKOVÁ, N. *Nebezpečí kyberšikany: Internet jako zbraň?* České Budějovice : Theia Krizové centrum, o.p.s., 2017. Str. 12. ISBN 978-80-904854-4-0.

Anonymita – Zatímco v případě klasické šikany můžeme jasně určit kdo je oběť a kdo je agresor, aktéři jsou reální lidé, se kterými se můžeme setkat a hovořit s nimi, kyberšikana může probíhat zcela anonymně. Oběť se nemusí vůbec dozvědět, kdo ji obtěžoval. Virtuální svět stírá potřebu fyzické interakce útočníka a oběti. Anonymita online prostředí odstraňuje zábrany a posouvá hranice. Internet se v rukou anonymního útočníka stává zbraní. Díky pocitu nedostižitelnosti útočník nemusí zcela odhadnout reálný dopad svých činů.⁹

Nezávislost na místě a čase – Tradiční šikana probíhá v určitém prostředí (škola, zaměstnání apod.). Jedná se o místa, ve kterých se oběť ani útočník nepohybují nepřetržitě. Oběť tak má možnost se šikaně vyhnout. Kyberšikana je specifická tím, že online prostor není fyzicky omezen. Kdokoli může být připojen k internetu po neomezenou dobu, kdekoli na světě. Agresor tak může na oběť útočit nepřetržitě. Kyberšikana trvá po neomezenou dobu a má mnohonásobně větší dosah.¹⁰

Technická zdatnost – Dnešní generace dětí a mladých lidí umí velice dobře pracovat s informačními a komunikačními technologiemi. Častokrát jsou jejich znalosti a praktické dovednosti větší, než u jejich rodičů, kteří se s moderními technologiemi začali setkávat až v pozdějším věku. Někteří rodiče tak značně podceňují technickou zdatnost svých dětí. Myslí si, že pokud je jejich dítě v bezpečí domova, žádné nebezpečí mu nehrozí. Nevědí už, že spousta online služeb a aplikací funguje nepřetržitě, nezávisle na místě a čase a k jejich provozu děti nepotřebují žádné finanční prostředky.¹¹ Např. aplikace Skype, Facebook Messenger či ICQ jsou zcela zdarma a děti a mladí lidé je využívají velmi často.

Absence fyzické konfrontace – Veškerá komunikace mezi agresorem a obětí kyberšikany probíhá prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. Agresor má tak zcela neomezené možnosti jak škodit. Při absenci

⁹ ČECH, O., ZVONÍČKOVÁ, N. *Nebezpečí kyberšikany: Internet jako zbraň?* České Budějovice : Theia Krizové centrum, o.p.s., 2017. Str. 13. ISBN 978-80-904854-4-0.

¹⁰ ČECH, O., ZVONÍČKOVÁ, N. *Nebezpečí kyberšikany: Internet jako zbraň?* České Budějovice : Theia Krizové centrum, o.p.s., 2017. Str. 18. ISBN 978-80-904854-4-0.

¹¹ ČECH, O., ZVONÍČKOVÁ, N. *Nebezpečí kyberšikany: Internet jako zbraň?* České Budějovice : Theia Krizové centrum, o.p.s., 2017. Str. 20. ISBN 978-80-904854-4-0.

fyzického kontaktu nehraje roli věk, výška, tělesná stavba či oblíbenost útočníka.¹²

2.2 Kdo jsou pachatelé kyberšikany?

Pachatelem kyberšikany může být takřka kdokoli. Nezáleží na pohlaví, sociálním statutu, vzdělání ani inteligenci. Útočníky lze rozdělit na dvě základní skupiny, stejně jako pachatele tradiční šikany.

Jedním z druhů pachatelů kyberšikany jsou osoby, které trpí nízkým sebevědomím a mají snížené sociální dovednosti. Útočením na ostatní si kompenzují vlastní pocit nedostatečnosti a osamělosti. Pocit moci nad obětí jim pomáhá kompenzovat jejich vlastní domnělé chyby.

Opakem bývají pachatelé kyberšikany, kteří jsou pro změnu v kolektivu velmi uznávaní. Mívají větší sociální dovednosti i sebevědomí. Tyto vlastnosti posléze využívají k manipulaci obětí.

Pachatelé kyberšikany se šikanováním druhých často snaží upoutat pozornost, zahnat nudu nebo zabránit tomu, aby se oni stali obětí šikany. Dobře znám je tzv. motiv Mengeleho – pachatel postupně stupňuje intenzitu svých útoků a zkouší oběť, co všechno je ještě ochotna snést. Někteří pachatelé kyberšikany šikanují proto, aby se cítili součástí něčeho velkého. Často jde o neúspěšné osoby, které si prostřednictvím šikanování druhých dokazují, že jsou schopni nějakého výkonu.

Často se pachateli kyberšikany stávají oběti tradiční formy šikany. V kyberprostoru si kompenzují to, co prožívají v reálném světě. Nastává tak zvláštní situace, kdy se z oběti stane útočník. Právě tyto osoby bývají celou situací nejvíce poškozeny.

Nejčastěji realizovanou formou kyberšikany na pozici útočníka se u chlapců i u děvčat ukázalo vulgární a urážlivé vyjadřování o jiné osobě na internetu.¹³

¹² ČECH, O., ZVONÍČKOVÁ, N. *Nebezpečí kyberšikany: Internet jako zbraň?* České Budějovice : Theia Krizové centrum, o.p.s., 2017. Str. 23. ISBN 978-80-904854-4-0.

¹³ HOLLÁ, K. *Detekcia kyberagresie - kyberšikanovania a sextingu*. Nitra : Pedagogická fakulta UKF v Nitre, 2017. Str. 51-52. ISBN 978-80-558-1205-2.

2.3 Kdo jsou oběti kyberšikany?

Typologie obětí kyberšikany často kopíruje základní typologii obětí tradiční šikany. Oběť může být buď pasivní, nebo naopak tzv. oběť-provokatér.

Pasivní oběti bývají osoby plaché, stydlivé, nejisté v kolektivu, bývají i méně fyzicky zdatní a atraktivní. Mívají nižší sebevědomí a nižší sociální dovednosti.

Oběti-provokatéři bývají hyperaktivní, impulsivní, agresivní, bývají okolím vnímáni jako „ti, kteří si šikanu zaslouží.“

Pro oběti kyberšikany všeobecně platí, že tráví víc času na internetu, více používají sociální sítě a instant messengery. Často o sobě zveřejňují velké množství informací.

2.4 Základní formy kyberšikany

Mezi nejznámější projevy kyberšikany řadíme:

- Publikování ponižujících záznamů nebo fotografií (webové stránky, SMS a MMS zprávy, blogy apod.)
- Ponižování a pomlouvání (sociální sítě, blogy, webové stránky apod.)
- Krádež identity či zneužití cizí identity ke kyberšikaně či jinému nežádoucímu chování
- Ztrapňování pomocí falešných profilů (sociální sítě, blogy apod.)
- Provokování a napadání uživatelů v online komunikaci (webové chaty a diskuse)
- Zveřejňování cizích tajemství s cílem poškodit oběť (webové stránky, blogy, SMS či MMS zprávy)
- Vyloučení z virtuální komunity (sociální sítě, diskusní fóra)
- Obtěžování (opakované prozvánění, volání, zasílání nevyžádaných zpráv)
- Kyberšikana spojená s online hrami (krádeže virtuálních postav a následné vyhrožování, vydírání)
- Tzv. happy slapping (jedná se o fyzický útok, který je zaznamenán a dále šířen pomocí internetu)
- Tzv. kyberstalking (dlouhodobé obtěžování a pronásledování v online prostředí)

Jako kyberšikanu můžeme označit i další činnosti, které souvisejí s tradiční formou šikany. Jedná se například o dehonestování (ponižování, nadávání, urážení), vyhrožování a zastrašování, vydírání, očerňování (pomlouvání) a další.¹⁴

Happy Slapping – mezi základní a velmi nebezpečnou formu kyberšikany patří tzv. Happy Slapping. Jedná se o velmi agresivní chování, při kterém dochází k fyzickému útoku. Útočník si vybere svou oběť kdekoli na veřejnosti, fyzicky na ni zaútočí a celý incident zaznamená na záznamové zařízení (videokameru, chytrý mobilní telefon apod.). Záznam je poté zveřejněn na internetu, kde k němu má přístup takřka kdokoli. Oběť útoku je tak vystavena opakované viktimizaci. Takto pořízený záznam je následně komentován dalšími osobami, které jej zhlédnou online. Někdy dochází k těžko kontrolovatelnému šíření takového záznamu a oběť může nabýt dojmu, že se nemá jak bránit.¹⁵

Kybergrooming – tzv. kybergrooming je považován za nejnebezpečnější formu kyberšikany. Útočník v tomto případě pracuje s důvěrou oběti a snaží se jí postupnými kroky zmanipulovat a přesvědčit k osobnímu setkání. V praxi to většinou vypadá tak, že útočník si na internetu vyhlédne svou oběť, většinou podle online profilu, např. na sociálních sítích nebo seznamkách, kontaktuje ji a snaží se získat její důvěru. Prezentuje se oběti jako člověk se stejnými zájmy a hodnotami. Dětská oběť je před podobnou manipulací obzvláště bezbranná. A to díky tomu, že děti a mladí lidé jdou přirozeně důvěřiví a chtějí sdílet své zážitky s ostatními lidmi. Útočník může předstírat, že je ve stejném věku, jako jeho oběť, že je ze stejného města apod. Zároveň neustále zdůrazňuje, aby jeho oběť o jejich společné komunikaci nikomu neříkala. Pachatel postupně získá důvěru oběti (např. drobnými dárky jako je dobití kreditu na mobil apod.) a snaží se ji přesvědčit k osobnímu setkání. Výjimkou není ani vzájemné posílání intimních fotografií, sdělování osobních údajů apod. Při osobním setkání je oběť vystavena nebezpečí fyzického napadení, sexuálního útoku, okradení apod. Kybergrooming většinou trvá několik týdnů nebo i měsíců.¹⁶

Krádež identity – ke krádeži identity může dojít velmi snadno. Stačí, pokud se uživatel sociální sítě zapomene odhlásit ze svého účtu a odejde od počítače.

¹⁴ KOPECKÝ, K. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. Str. 15. ISBN 978-80-244-4861-9.

¹⁵ Happy Slapping. In *Kybersikana.eu* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.kybersikana.eu/2011/05/happy-slapping.html>>.

¹⁶ Co je kybergrooming? In *E-bezpeci.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://www.e-bezpeci.cz/index.php/71-trivium/1421-co-je-kybergrooming>>.

Další uživatel, který se následně dostane ke společně užívanému počítači, má tak kompletní přístup k informacím neopatrného uživatele. Může přepisovat jeho osobní údaje, měnit hesla, získá přístup k jeho kontaktům, fotografiím apod. Útočník může ukradený online profil zneužít i k oslovování dalších lidí. Může docházet k posílání ponižujících a urážejících zpráv, osobním útokům až k vydírání. Obzvláště nebezpečná je krádež bankovních účtů kvůli neopatrnému používání internetového bankovníctví.¹⁷

Stalking a kyberstalking – obtěžování a nevyžádané pronásledování. Útočník v tomto případě využívá k obtěžování oběti moderní technologie. Jedná se o posílání nevyžádaných a nevhodných SMS zpráv, emailů, telefonátů, zasílání nechtěných darů apod. Dochází i k pronásledování pomocí moderních komunikátorů, např. ICQ, Skype, Facebook Messenger apod. Obětí se často stává bývalý partner, známá osobnost, kterou útočník bezmezně obdivuje, objekt neopětované milostné touhy apod. Pachatel bývá velmi vytrvalý. Neustále se snaží o kontaktování oběti. Obsah zasílaných zpráv může být od veselých až po vulgární a urážlivé. Výjimkou nejsou ani výhrůžky a osobní útoky. Útočník může oběť pronásledovat domů, do zaměstnání i ve volném čase. Oběť tak ztrácí své soukromí a právem cítí ohrožení svého bezpečí. V obzvláště vyhrocených případech může docházet až k zasílání počítačových virů přes email, vloupání se do osobního počítače oběti a neoprávněné manipulaci s osobními údaji oběti. Někteří útočníci mohou zakládat falešné online profily oběti, kde jednájí jejím jménem a snaží se tak poškodit její pověst v očích okolí.¹⁸

Flaming – s tímto jevem se nejčastěji můžeme setkat na sociálních sítích, na diskusních fórech a na online chatech. Útočník pravidelně navštěvuje diskusní fóra a chaty, kde záměrně šíří nenávistné a urážlivé příspěvky. Svými provokativními tvrzeními se snaží získat pozornost. Osoby, které s ním nesouhlasí, zavaluje svými nevhodnými a urážejícími příspěvky. Tito útočníci se vyznačují velkou hrubostí a neschopností argumentace. Ostatní diskutující pouze urážejí a napadají.¹⁹

Sexting – jde o výměnu intimních fotografií či videozáznamů. Tento jev je momentálně velmi rozšířený mezi dnešní mládeží. Získané fotografie si lidé mezi sebou

¹⁷ Krádež identity. In *E-bezpeci.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sociotechnika/502-krade-identity>>.

¹⁸ Co je to stalking a cyberstalking. In *E-bezpeci.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/kyberstalking/66-23>>.

¹⁹ Co je flaming. In *E-bezpeci.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/dalsi-temata/38-35>>.

vyměňují či je zveřejňují na internetu. Odesílatel intimních materiálů se nakonec vůbec nemusí dozvědět, kolik osob jeho fotografie vidělo.

Tab. č. 1 Kyberšikana jako tříložkový komplex

Použité formy psychické šikany	Formy šikanujícího obsahu	Nástroje pro šíření kyberšikany
Dehonestování (ponižování, nadávání, urážení)	Text Videozáznam	Veřejné chaty (textové, videochaty), e-mailly, instant messengery,
Pomlouvání	Audiozáznam	ankety, sociální sítě, virtuální vzdělávací
Provokování	Grafický záznam (fotografie, obrázek, karikatura)	prostředí, online hry, VoIP, SMS, MMS,
Vyhrožování, zastrašování	Volání, prozvánění	webové stránky, online datová úložiště (cloud) atd.
Obtěžování	Krádež identity	
Pronásledování	Atd.	

Kombinací těchto tří složek vzniká konkrétní forma kyberšikany. Např. vydírání pomocí fotografií v prostředí sociálních sítí apod.²⁰

2.5 Dosah a dopad kyberšikany

Kyberšikana má ze své podstaty daleko větší dosah, než klasická forma šikany. Při útoku např. ve školní třídě jsou svědky incidentu spolužáci, případně pedagogičtí pracovníci. Počet svědků je tak maximálně několik desítek.²¹ Pokud ke kyberšikaně dochází např. na sociálních sítích, portálech pro sdílení videa nebo na chatech, má ke kompromitujícím materiálům přístup téměř libovolný počet uživatelů internetu. Může dokonce dojít k nenávistnému veřejnému hlasování, petici proti oběti, hromadným

²⁰ KOPECKÝ, K. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. Str. 16. ISBN 978-80-244-4861-9.

²¹ KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R. *Kyberšikana a další druhy online agrese zaměřené na učitele*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. Str. 18. ISBN 978-80-244-5334-7.

komentářům na úkor oběti apod. Frustrace oběti z pochopitelných důvodů stoupá s počtem přihlížejících diváků.²²

Kyberšikana není závislá na osobním kontaktu mezi útočníkem a obětí. Přesto je kyberšikana pro oběť psychicky škodlivá. U obětí kyberšikany se objevují sociální problémy, problémy s chováním, nízké sebehodnocení, osamělost apod. Oběti kyberšikany často zažívají stres, strach, depresivní a neurotické potíže, poruchy spánku, pocit neřešitelnosti situace, suicidální myšlenky, impulsivitu či posttraumatickou stresovou poruchu.²³

²² ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D. *Bezpečnost dětí na internetu: Rádce zodpovědného rodiče*. Brno : Computer Press, 2013. Str. 74. ISBN 978-80-251-3804-5.

²³ KOPECKÝ, K. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. Str. 25. ISBN 978-80-244-4861-9.

3 Kyberšikana a zákon

Jelikož kyberprostor je otevřený a snadno přístupný všem uživatelům internetu, je zapotřebí stanovit právně zakotvenou regulaci jednání osob v online prostředí.

3.1 Působnost práva v kyberprostoru

Internet jako takový nemá právní subjektivitu. Jedná se o systém menších počítačových sítí, které jsou vzájemně propojeny. Internet jako celek nemá konkrétního majitele, není fyzickou, ani právnickou osobou. Jednotlivé menší počítačové sítě bývají většinou vlastněny fyzickou či právnickou osobou.²⁴

České právo termín kyberšikana nepoužívá. Neznamená to však, že neposkytuje ochranu proti nežádoucímu chování v online prostředí. Jedná se o trestné činy (např. zastrašování, pronásledování, šíření pomluv apod.), které jsou postižitelné trestním právem. Jiné projevy kyberšikany je možno řešit přímo s poskytovatelem služby (např. nahlášením nevhodných fotografií na sociálních sítích apod.). Porušil-li skutek právo na ochranu osobnosti, je možno domáhat se nápravy v rámci civilního řízení.²⁵

Jaké jednání lze označit za protiprávní jednání, které může stíhat policie, určuje Listina základních práv a svobod (dále jen LZPS). Ve článku 39 LZPS se píše, že pouze zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest náleží za jeho spáchání. LZPS (zákon č. 2/1993 Sb.) je součástí českého ústavního pořádku. Zákonem, který stanovuje trestní jednání, je v České republice zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.²⁶

Aby jednání mohlo být označeno za trestný čin, musí být uvedeno a popsáno v trestním zákoníku. Kyberšikana, jako jednání, které si klade za cíl vyvést z rovnováhy, ublížit, zastrašit nebo jinak ohrozit oběť za pomoci moderních informačních technologií, není trestným činem. Je to z toho důvodu, že kyberšikana jako skutek není uvedena v našem trestním zákoníku. Neznamená to však, že projevy kyberšikany nejsou postižitelné. Jednou z forem šikany může být např. vydírání, a to už

²⁴ KOLOUCH, J. *CyberCrime*. Praha : CZ.NIC, 2016. Str. 91-92. ISBN 978-80-88168-18-8.

²⁵ FIALOVÁ, E. *Stop kybernásilí: Právní prostředky ochrany před kyberšikanou v České republice*. Praha : Gender Studies, o.p.s., 2015. Str. 3.

²⁶ KOŽÍŠEK, M., PÍSECKÝ, V. *Bezpečně na internetu. Průvodce chování ve světě online*. Praha : Grada, 2016. Str. 131. ISBN 978-80-247-5595-3.

trestným činem dle trestního zákoníku je. Samotnou kyberšikanu v České republice není možno stíhat. Její projevy ovšem ano.²⁷

Orgány činné v trestním řízení (policie, státní zastupitelství, soudy) mají povinnost stíhat všechny trestné činy, o kterých se dozví. Postihnutí pachatele online kriminality bývá problematické proto, že internet nemá hranice.

Existují i případy, kdy pachatele (útočníka, agresora kyberšikany) nelze postihnout podle platných právních předpisů. Takovýto případ může nastat, pokud je pachatel kyberšikany méně než patnáct let věku. Takovýto pachatel není za svůj čin trestně odpovědný, spáchal tzv. čin jinak trestný. Protiprávním jednáním dětí a mladistvých se zabývá zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon přesně stanovuje podmínky, jak v takovýchto případech postupovat. Mladistvým pachatelům kyberšikany mohou být uloženy výchovná, ochranná nebo trestní opatření. Děti a mladiství pachatelé mají, díky Úmluvě o právech dítěte, větší práva než dospělý pachatel stejného činu. Soud při projednávání činu spáchaného mladistvým přihlíží i k rozumové a mravní vyspělosti pachatele.

3.2 Právní rámec rizikových komunikačních jevů

Kyberšikana sama o sobě není trestným činem. Některé její projevy se však dají klasifikovat jako jiné trestné činy či přestupky.

Trestní zákoník (Zákon č. 40/2009 Sb.):

§ 144 Účast na sebevraždě

§ 175 Vydírání

§ 180 Neoprávněné nakládání s osobními údaji

§ 181 Poškození cizích práv

§ 182 Porušení tajemství dopravovaných zpráv

§ 183 Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí

§ 184 Pomluva

²⁷ KOŽÍŠEK, M., PÍSECKÝ, V. *Bezpečně na internetu. Průvodce chování ve světě online*. Praha : Grada, 2016. Str. 132. ISBN 978-80-247-5595-3.

§ 191 Šíření pornografie

§ 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií

§ 209 Podvod

§ 230 Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací

§ 231 Opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat

§ 232 Poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti

§ 352 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

§ 353 Nebezpečné vyhrožování

§ 354 Nebezpečné pronásledování

§ 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod

§ 357 Šíření poplašné zprávy²⁸

Zákon o některých přestupcích (Zákon č. 251/2016 Sb.):

§ 7 Přestupky proti občanskému soužití

§ 8 Přestupky proti majetku²⁹

V případě spáchání přestupku mladistvou osobou jsou tyto činy řešeny s pomocí dalších specializovaných orgánů, např. oddělení sociálně právní ochrany dětí, pedagogicko-psychologické poradny apod.

²⁸ ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 9. února 2009 trestní zákoník. In *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>>.

²⁹ ČESKO. Zákon č. 251 ze dne 3. srpna 2016 o některých přestupcích. In *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-251>>.

Mezi další zákony, které se vztahují k problematice kyberšikany, patří např.:

- Zákon č. 45/2013 Sb., Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
- Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 561/2004 Sb., Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- Zákon č. 127/2005 Sb., Zákon o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů
- Zákon č. 101/2000 Sb., Zákon o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů

4 Možnosti prevence kyberšikany

Obětí kyberšikany se může stát kdokoli. Útočníci si často své oběti vybírají zcela náhodně. Motivem útoku bývají často peníze či materiál k sexuálnímu uspokojení (fotografie, videa apod.). Někteří tento získaný materiál následně zpeněžují.

Prostředí internetu bývá prezentováno jako prostor, ve kterém je možné všechno. Internet slouží k zábavě, k podnikání, k poznávání nových lidí apod. Problémem je, že spousta věcí na internetu nemusí být pravdivá. Díky tomu, že tvořit a zveřejňovat vlastní obsah na internetu může dnes téměř každý, velké množství informací je lživých nebo nepřesných. Ani dospělí mnohdy nedokáží rozlišit, která zpráva je pravdivá a co je tzv. fake – neboli podvrh.

Dnešní děti a dospívající mnohdy bezmezně věří všemu, co vidí na internetu. Ať už proto, že nemají zatím dostatečně rozvinuté kritické myšlení, nebo proto, že je nikdo před možným nebezpečím online prostoru nevaroval.

Strategie zvládání kyberšikany lze rozdělit do dvou skupin (dle Černé, 2013): reaktivní strategie zvládání a preventivní strategie zvládání kyberšikany.

U reaktivní strategie zvládání kyberšikany jde o to, že oběť se snaží cíleně vyhybat dalšímu kontaktu s útočníkem (např. mazáním zpráv a profilů na sociálních sítích, blokování telefonních čísel, ignorování celé situace apod.). Součástí této strategie je i přijetí – kyberšikana je pak brána jako součást života, jako jev, kterému se nelze v dnešní době zcela vyhnout. Do této vyrovnávací strategie patří i ospravedlňování neboli hledání důvodů, proč není nutné se nebezpečím kyberšikany vůbec zabývat. Součástí této strategie je i zesměšňování útočníka a shazování významu jeho vlivu na oběť. Neméně důležité je také aktivní vyhledávání pomoci a podpory v okolí.

Preventivní strategie vycházely ze snahy co nejvíce snížit riziko výskytu kyberšikany. Součástí této strategie tedy je zamezit tomu, aby k něčemu takovému vůbec došlo. Spadá sem osobní promluva s cílem předejít nevhodnému chování v online prostředí a zabezpečit tak zvýšení povědomí o problematice kyberšikany. Do této strategie bude patřit používání kvalitních hesel, ochrana osobních údajů, znalost nebezpečných webových stránek apod.³⁰

³⁰ ČERNÁ, A. *Kyberšikana Průvodce novým fenoménem*. Praha : Grada, 2013. Str. 107-108. ISBN 978-80-247-4577-0.

Netiketa – obecná doporučení, jak bychom se měli chovat v online prostředí, abychom omezili rizika kyberšikany na minimum, vymezuje tzv. netiketa. Netiketa nenabízí přesná a neměnná pravidla chování na internetu. Jedná se spíše o obecná pravidla chování, jejichž podstatou je to, že i v online prostředí bychom se měli chovat tak, jak bychom se zachovali v reálném světě. I za monitory počítačů a mobilních telefonů totiž sedí živý člověk. Neměli bychom zapomínat na to, že nekomunikujeme se strojem ale s člověkem. Internetová komunikace odlišťuje. To častokrát vede k tomu, že se v online prostředí chováme jinak, než v reálném světě. Anonymita a absence komunikace tváří v tvář tomuto fenoménu nahrává.³¹

4.1 Prevence kyberšikany ze strany uživatelů

Bezpečnostní zásady, kterými můžeme snížit rizika kyberšikany:

- Nezveřejňovat své osobní údaje – obzvláště citlivé informace jsou např. jméno a příjmení, adresa bydliště, telefonní nebo rodné číslo.
- Přemýšlet předtím, než zveřejníme jakékoli materiály o své osobě – jedná se především o fotografie a videa. Před zveřejněním tohoto obsahu je vždy vhodné zapřemýšlet, zda by nám jejich publikování nemohlo v budoucnu ublížit.
- Dbát na kvalitní hesla a chránit je – správně složené heslo se skládá z malých a velkých písmen, číslic a speciálních znaků. Heslo by mělo být pravidelně měněné a nemělo by se stát, že bude mít uživatel stejné heslo pro více online služeb. Např. jedno heslo pro Facebook, email, internetové bankovníctví apod.
- Měli bychom také myslet na kvalitní zabezpečení svých online účtů a profilů – při odchodu ze svého profilu, např. na sociálních sítích, je vždy vhodné se odhlásit. Nepotvrzovat automatické přihlašování, nesdílet s nikým dalším svůj účet a nesdělovat své heslo žádné další osobě.
- Neměli bychom zapomínat ani na seznámení se s pravidly sociálních sítí, chatů a diskuzí – na tento bod většina uživatelů zapomíná. Pravidla používání online služeb jsou často zdlouhavá a pro běžného uživatele nesrozumitelná. Neseznámení se s pravidly užívané služby ale může být nebezpečné – některé sociální sítě mohou mít v pravidlech, že obsah, nahraný uživatelem sítě, může být libovolně používán k marketingovým účelům apod.

³¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele*. Plzeň : Člověk v tísni, o.p.s., 2009. Str. 39. ISBN 978-80-86961-78-1.

- Nereagovat na podezřelé, vulgární či jinak znepokojující zprávy – pokud nás obdržená zpráva znepokojuje nebo přišla od nám neznámého člověka, je vhodné na zprávu nereagovat a s odesílatelem zprávy nekomunikovat.
- Nebýt přespříliš důvěřivý – ne všechno, co je na internetu, je pravdivé. Opatrnost při svěřování se s osobními údaji je rozhodně na místě. Pozor bychom si měli dávat při sdělování informací, podle kterých by nás útočník mohl najít (adresa bydliště, zaměstnání, školy, fotografie apod.).
- Nekomunikovat pod vlivem alkoholu nebo drog – v takovýchto situacích je naše schopnost zdravého úsudku snížena. Informace, které o sobě sdělíme, už nikdy nezískáme zpět.³²

4.1 Prevence kyberšikany ze strany rodiny

Rodina je pro dítě nenahraditelná. Socializačně výchovný vliv rodiny na dítě je nezastupitelný. Právě ve své primární rodině si dítě osvojuje základní pravidla chování a celospolečenské normy, které zásadně ovlivní jeho vývoj a pozdější schopnost začlenit se do společnosti.

Rodina by měla dítěti poskytnout bezpečné prostředí k rozvoji jeho osobnosti. Rodiče by měli být pro dítě příkladem a kladným vzorem chování. Důležitá je také vzájemná důvěra. Pokud by se dítě stalo obětí kyberšikany, mělo by pro něj být přirozené svěřit se se svou nepříjemnou situací rodičům či dalším blízkým příbuzným.

Na úrovni rodiny však existuje hned několik rizikových faktorů:

- minimální povědomí rodičů o rizicích spojených s online komunikací, užívání internetu a ICT
- minimální informační gramotnost rodičů
- absence povědomí a zájmu rodičů o online aktivity dítěte a služeb, které dítě využívá a v jakém rozsahu
- nekontrolované užívání internetu a technologií dítěte bez dozoru, absence filtrování obsahu a dalších rodičovských kontrol u nejmenších dětí
- striktní zákazy vzhledem k užívání technologií, internetu a sociálních sítí
- neoddělené uživatelské účty pro dospělé a dětské uživatele domácích ICT
- vysoká pracovní či jiná vytíženost rodičů

³² ČECH, O., ZVONÍČKOVÁ, N. *Nebezpečí kyberšikany: Internet jako zbraň?* České Budějovice : Theia Krizové centrum, o.p.s., 2017. Str. 118-119. ISBN 978-80-904854-4-0.

- nedostatek komunikace o vztazích a prožívání dítěte
- rozkol rodiny, citový chlad, zanedbávání a zneužívání³³

Dítě, které se stalo obětí kyberšikany potřebuje pomoc dospělých. Nejbližšími dospělými osobami, ke kterým má dítě důvěru, jsou rodiče. Bohužel se nezdá, že dítě si o pomoc neřekne. Ať už ze strachu, nedostatku důvěry, nebo pocitu, že by mu dospělí nerozuměli. Je na rodičích, aby si všímali změn v chování svého dítěte a aktivně pracovali na otevřené komunikaci. U kyberšikany se, stejně jako u tradiční šikany, objevuje strach z „bonzování“. Oběť se tak často nikomu nesvěří a časem si na útoky vůči své osobě zvykne.

Rodiče by měli být obezřetní a všimnout si u svého dítěte těchto projevů:

- dítě najednou přestane používat počítač
- u dítěte jsou nápadné časté změny chování a nálad
- před cestou do školy trpí dítě bolestmi břicha či hlavy apod.
- dítě je nervózní nebo nejisté při čtení e-mailů nebo SMS zpráv v mobilu
- dítě odmítá nebo se bojí chodit do školy nebo vůbec mezi lidi
- dítě je rozčilené, expresivní nebo frustrované při odchodu od počítače
- dítě se vyhýbá rozhovoru o tom, co dělá na počítači
- dítě se stane nepřírodně uzavřené vůči kamarádům nebo rodině
- dítě chodí „za školu“, zhorší se jeho prospěch ve škole
- ve škole se pohybuje v blízkosti učitelů, vystupuje ustrašeně
- má posmutnělou náladu, je apatické, někdy naopak nezvykle agresivní
- dítě se vrací pozdě ze školy
- dítě má noční můry, špatně usíná³⁴

Rodiče by měli již od útlého věku dítěte aktivně pracovat na zvyšování jeho znalostí o bezpečném pohybu v online prostředí. Mezi základní bezpečnostní zásady patří např. v počítači dítěte aktivovat rodičovský filtr a odfiltrovat nevhodný obsah, počítač zabezpečit antivirovým programem, umístit počítač na veřejně dostupné místo v bytě tak, aby rodič měl vždy přehled, co dítě na počítači dělá, rodiče by měli společně s dítětem objevovat virtuální svět a nastavit dítěti jasná pravidla používání počítače

³³ VANÍČKOVÁ, E., CHUDOMELOVÁ, L., POHOŘELÁ, J., BRENDEJSOVÁ, J. *Metodika prevence násilí, online násilí a šikany ve školách*. Praha : Fakultní nemocnice v Motole, 2016. Str. 25. ISBN 978-80-87347-30-0.

³⁴ KOLEKTIV AUTORŮ. *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele*. Plzeň : Člověk v tísni, o.p.s., 2009. Str. 53-54. ISBN 978-80-86961-78-1.

a internetu. Pravidla je nutno přizpůsobovat dle aktuálního stupně vývoje dítěte. Starší dítě bude postupem času vyžadovat vlastní počítač ve svém pokoji apod. Nejzásadnějším pravidlem je komunikovat s dítětem o tom, jak tráví svůj čas na internetu, zajímat se o nové aktivity a programy, které dítě používá apod.³⁵

4.2 Prevence kyberšikany ze strany školy

Ke kyberšikaně nemusí docházet bezprostředně na půdě školy. Je ale velká pravděpodobnost, že bude souviset s tradiční formou šikany, která je se školou úzce spjata. Jedním ze základních úkolů školy tak je, informovat své žáky o bezpečném používání internetu a důsledcích kyberšikany.

Úkolem učitelů je učit děti vzájemnému respektu, a to nejen mezi spolužáky, ale i mezi ostatními uživateli internetu a sociálních sítí, na kterých se dnes děti pohybují zcela přirozeně. Tato skutečnost klade zvýšené nároky na učitele. Ti musejí sledovat aktuální trendy v chování mladé generace a snažit se jim porozumět.

Mezi rizikové faktory na úrovni školy patří:

- nízké/žádné povědomí pedagogických pracovníků a pracovníků prevence o rizicích online komunikace a online delikvence
- nízké/žádné uživatelské dovednosti pedagogických pracovníků u informačních a komunikačních technologií, speciálně internetových služeb (sociální sítě, komunikátory)
- obava pedagogických pracovníků z online služeb užívaných dětmi a rezignace na jejich užívání, typicky sociálních sítí a mobilních aplikací
- absence výchovy k bezpečnému a etickému užívání internetu a ICT ve výuce ZŠ a SŠ
- absence prevence elektronického násilí a delikvence v školních minimálních programech prevence
- téma není integrováno ve školních řádech
- nepřipravenost zaměstnanců škol k poskytnutí pomoci a bazálního poradenství dětem ohroženým elektronickým násilím a kriminalitou
- absence pracovníka zodpovědného za online security a prevenci

³⁵ KOPECKÝ, K. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. Str. 119. ISBN 978-80-244-4861-9.

- nejasnost v kompetencích a právního postavení školy pro prevenci, řešení a sankcionování elektronického násilí a absence metodické opory školám ze strany MŠMT a České školní inspekce
- nesystémové řešení technického zajištění ochrany dětí v kyberprostoru v době výuky (oddělené administrativní a výukové online prostředí, ne/povolení přístupu ke školní wi-fi, ne/povolení používání vlastních zařízení, filtrování obsahu a služeb)
- absence motivačních nástrojů pro školy a školská zařízení pro rozvoj strategie, výuku a prevenci v oblasti online bezpečnosti
- malá péče o rozvoj pozitivních skupinových vztahů, absence programů zaměřených na spolupráci a prevenci šikany, absence monitoringu dynamiky skupin a sociometrie³⁶

Důležitou osobou v prevenci rizikového chování mezi žáky ve škole je školní metodik prevence. Ten vykonává především metodické, koordinační, informační a poradenské činnosti vedoucí k ochraně dětí před rizikovými jevy, včetně kyberšikany.³⁷ V kompetenci školního metodika prevence je tvorba a realizace preventivních programů a aktivit, koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky sociálně patologických jevů, včetně kyberšikany. V případě výskytu rizikového chování je účasten řešení nastalé situace či kontaktuje další odborníky znalé příslušné problematiky. Školní metodik prevence dále zpracovává pro školu základní strategický dokument prevence.³⁸

Pedagogičtí pracovníci mohou aktivně podporovat bezpečné a etické užívání online technologií tím, že:

- budou hovořit se žáky, naslouchat jim, věnovat jim pozornost a naslouchat jejich starostem a trápením
- budou je podporovat v rozvoji jejich komunikačních dovedností, dávat jim dostatek prostoru pro vyjádření vlastního názoru a tím podporovat rozvoj jejich intelektu, psychického zdraví a sociálních dovedností a schopností

³⁶ VANÍČKOVÁ, E., CHUDOMELOVÁ, L., POHOŘELÁ, J., BRENDEJSOVÁ, J. *Metodika prevence násilí, online násilí a šikany ve školách*. Praha : Fakultní nemocnice v Motole, 2016. Str. 25. ISBN 978-80-87347-30-0.

³⁷ KOPECKÝ, K. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. Str. 116. ISBN 978-80-244-4861-9.

³⁸ VANÍČKOVÁ, E., CHUDOMELOVÁ, L., POHOŘELÁ, J., BRENDEJSOVÁ, J. *Metodika prevence násilí, online násilí a šikany ve školách*. Praha : Fakultní nemocnice v Motole, 2016. Str. 13. ISBN 978-80-87347-30-0.

- budou do své výuky v rámci vhodných předmětů zařazovat interaktivní činnosti, např. projekty, skupinové práce, diskuse, modelové situace apod., a to vše za co nejširšího možného využití multimediálních pomůcek (např. PC učeben, interaktivních výukových programů, apod.)
- budou bedlivě sledovat vztahy mezi žáky, sledovat změny v chování jednotlivců i skupin, v případě podezření na jakoukoli patologii neodkladně zakročí
- budou realizovat systematické edukativní působení jak na žáky, tak i na rodiče³⁹

Práce školního metodika prevence je velice obtížná z důvodu široké palety znalostí a dovedností, kterými musí být metodik vybaven. Metodik prevence musí mít znalosti z různých oborů, musí být schopen provádět diagnostiku školní skupiny, účinně pracovat s případnými hrozbami ve školním kolektivu a zároveň by měl neustále sledovat aktuální trendy, kterým děti a mladí lidé podléhají. Vzhledem k tomu, že školní metodik prevence je často zároveň i pedagogem, je nutné, aby byla navázána účinná spolupráce s ostatními pedagogy, rodiči ale i dalšími odborníky na jednotlivé druhy rizikového chování. Školy mohou využít nabídky různých preventivních projektů. Ty mohou být realizovány státními či soukromými institucemi, např. neziskovými organizacemi zabývajícími se preventivními programy na školách apod.

4.3 Online preventivní projekty

E-Bezpečí – národní projekt prevence rizikového chování v online prostředí. Provozovatelem je Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Projekt byl založen v roce 2008 a zaměřuje se na prevenci, vzdělávání, výzkum, intervenci a osvětu spojenou s rizikovým chováním na internetu a souvisejícími fenomény. Zásadními tématy jsou především kyberšikana a sexting (různé formy vydírání, vyhrožování, poškozování obětí s pomocí informačních a komunikačních technologií), kybergrooming (komunikace s neznámými uživateli internetu vedoucí k osobní schůzce), rizika sociálních sítí (zejména síť Facebook), hoax, spam a fake news, online závislosti (netolismus, nomofobie), fenomén youtubering a zneužití osobních údajů v prostředí elektronických médií. Pracovníci projektu působí především v terénu, pořádají přednášky, preventivní a vzdělávací akce apod. Besedy jsou multimediální. Neméně významná je též výzkumná činnost. Projekt

³⁹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Jak vyučovat bezpečné a etické užívání online technologií na ZŠ a SŠ. Metodický materiál.* Národní centrum bezpečnějšího internetu, Vysočina Education, 2014. Str. 9.

realizuje také celorepubliková výzkumná šetření zaměřená na rizikovou komunikaci v online prostředí.⁴⁰

Bezpecnyinternet.cz – cílem projektu je poukázat na rizika spojená s používáním internetu a také na způsoby účinné obrany. Projekt je určen všem cílovým skupinám a snaží se, pomocí názorných příkladů, vytvářet správné návyky internetové bezpečnosti.⁴¹

Nebojsepromluvit.cz – od srpna 2014 do dubna 2016 realizovalo Sdružení D, z. ú. projekt Nenávist na internet nepatří. V rámci projektu žáci 8. a 9. ročníků dvaceti čtyř základních škol z Olomouckého, Zlínského, Jihomoravského, Pardubického a Moravskoslezského kraje uspořádali divadelní představení na téma kyberšikana. Představení se odehrávala přímo v prostorách škol. Následně byly vybrány 4 děti, které se aktivně účastnily informační peer kampaně Neboj se promluvit! přímo ve své škole. Smyslem kampaně a celého projektu bylo zvýšit povědomí o tom, že nenávist na internet nepatří a že osobní angažovanost je potřebnou součástí občanské společnosti a podmínkou demokracie.⁴²

Nebudobet.cz – Rizika internetu a komunikačních technologií, z. s. Posláním spolku je chránit děti před hrozbami a riziky virtuálního světa a moderních komunikačních technologií. A to prostřednictvím preventivní osvěty a různorodých projektů. Cílovou skupinou jsou děti, ale také rodiče, učitelé, vedoucí pracovníci ve školství, úředníci školských odborů v Moravskoslezském kraji. Mezi zrealizované projekty patří např. Facebook vs. Facebook, Nebud' obět', Nebezpečí virtuální sítě, Řidičský průkaz internetového surfaře, Kyberšikana má červenou apod.⁴³

Nenech to být – nntb.cz – jedná se o webovou platformu, která slouží k anonymnímu nahlášení konkrétních případů šikany (včetně kyberšikany). Děti si mohou bezplatně stáhnout NNTB aplikaci do svého chytrého telefonu a anonymně oznámit konkrétní případ. Zpráva se dostane k pověřeným osobám, které jsou

⁴⁰ Informace o projektu. In *E-bezpeci.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>>.

⁴¹ O projektu. In *Bezpecnyinternet.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.bezpecnyinternet.cz/o-projektu/default.aspx>>.

⁴² Nenávist na internet nepatří. In *Sdruzenid.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.sdruzenid.cz/co-delame/nase-projekty/nenavist-na-internet-nepatri/>>.

⁴³ Úvod. In *Nebudobed.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.nebudobet.cz>>.

proškolení v řešení podobných případů. Aplikaci zaštiťuje MŠMT, Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost, Linka bezpečí, Člověk v tísni a další.⁴⁴

Národní centrum bezpečnějšího internetu – centrum bylo založeno v roce 2007 s cílem zvýšit bezpečnost při užívání internetu. Sdružení realizuje hned několik projektů:

- **Saferinternet.cz** – projekt si klade za cíl propagovat bezpečnější užívání internetu a dalších komunikačních technologií a vzdělávat v této oblasti – zejména děti, rodiče, pečovatele, učitele a sociální pracovníky. Snaží se bojovat proti ilegálnímu obsahu na internetu, dětské pornografii a nevhodnému chování na internetu. V rámci projektu vzniklo také poradenské centrum Pomoconline.cz, horká linka pro nahlašování ilegálního obsahu na internetu Horkalinka.cz a zábavně-výchovný portál Bezpecne-online.cz.⁴⁵
- **Mladí proti nenávisti online (No hate speech movement)** – žít, učit se a jednat pro lidská práva. Kampaň je zaměřena na potlačení projevů nenávisti v online prostředí. Jedná se především o projevy extrémismu, rasové nesnášenlivosti, utlačování menšin apod. Cílem je podpora etického a slušného chování v online komunikaci. Projekt je realizován ve spolupráci s MŠMT.⁴⁶
- **eSafety Label** – projekt, který se snaží pomoci školám zajistit bezpečné prostředí a bezpečný přístup k online technologiím v rámci výuky.⁴⁷
- **Praha bezpečně online 2018** – jedná se o vzdělávací a osvětové činnosti v oblasti prevence elektronického násilí a kyberkriminality pro čtyři pražské městské části. V rámci projektu proběhne specializované vzdělávání profesionálů městských částí (pedagogy, koordinátory prevence kriminality, sociální pracovníky, zástupce neziskových organizací apod.), osvětové semináře pro seniory a semináře primární prevence pro žáky místních škol.⁴⁸

Cyberhelp.eu – tento vícejazyčný portál je výsledkem dvou evropských projektů. Projektu Kyberšikana – podívejme se na to (2012 - 2015) a projektu

⁴⁴ O nás. In *Nntb.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://www.nntb.cz>>.

⁴⁵ Safer Internet CZ. In *Ncbi.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://ncbi.cz/projekty/safer-internet-cz.html>>.

⁴⁶ Mladí proti nenávisti online. In *Ncbi.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://ncbi.cz/projekty/mladi-proti-nenavisti-online.html>>.

⁴⁷ Esafety Label. In *Ncbi.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://ncbi.cz/projekty/esafety-label.html>>.

⁴⁸ Praha bezpečně Online 2018. In *Ncbi.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://ncbi.cz/projekty/ukoncene-projekty/praha-bezpecne-online/praha-bezpecne-online-2014.html>>.

Podívejme se na to - kyberšikana, sexting, posting a grooming v každodenní sociální práci (2015 - 2017). Portál nabízí učební materiály, vzdělávací videa, příklady dobré praxe a náměty jak vést poradenský rozhovor s oběťmi kyberšikany. Součástí portálu je i mediátka – sbírka materiálů a odkazů na další online materiály na téma kyberšikany a to v několika světových jazycích.⁴⁹

E-nebezpeci.cz – projekt zajišťuje systematické a efektivní vzdělávání učitelů na ZŠ a SŠ v oblasti sociálně patologických jevů spojených s užíváním internetu a mobilních telefonů. Aktivita jsou zaměřeny na kyberšikana a sexting, kybergrooming, kyberstalking a stalking, ochranu osobních údajů a problematiku zneužití sociálních sítí. Součástí výuky učitelů jsou i pracovní materiály, informační brožury, právní rozborů a e-learning.⁵⁰

Seznamsebezpecne.cz – projekt původně vznikl jako doplňková aktivita české sociální sítě Lide.cz provozované společností Seznam.cz. Účelem projektu bylo informovat uživatele sítě o rizicích online seznamování a chatování s neznámými lidmi. Nejzávažnější případy byly předávání PČR (jednalo se např. o šíření dětské pornografie nebo aktivity spojené s nelegálními nákupy zboží). V roce 2009 byl natočen film, který zahrnoval příběhy skutečných lidí, kteří se setkali s různými formami kyberšikany. Film měl během prvního týdne uveřejnění přes milion přehrání. Souběžně s filmem vznikla i online poradna, která se začala velmi záhy plnit dalšími případy. Film byl distribuován do všech základních škol a na víceletá gymnázia jako učební pomůcka. Aktivitu podpořilo i MŠMT. V roce 2012 bylo natočeno pokračování původního filmu – Seznam se bezpečně 2. Film se zabýval tématem dětské prostituce, seznamování a sociálnímu inženýrství. Součástí filmu byly i krátké spoty Křečci v síti. V této době došlo také k propojení s aktivitami Policie ČR, Linkou bezpečí a projektem E-Bezpečí Univerzity Palackého v Olomouci. Poslední film Seznam se bezpečně 3 byl natočen v roce 2015 a zaměřoval se především na rodiče. Film popisoval případ skautských vedoucích, kteří zneužili celkem 39 dětí a to s pomocí internetu a sociálních sítí. S projektem Seznam se bezpečně jsou spojeny i četné odborné konference a vzdělávání učitelů a žáků v oblasti online bezpečnosti.⁵¹ Projekt byl ukončen v roce 2018. Zároveň v tomto roce vznikl minifilm Na hory, který znázorňuje tragický příběh mladého chlapce, který se stal obětí

⁴⁹ O tomto webu. In *Cyberhelp.eu* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://cyberhelp.eu/cs/introduction/about>>.

⁵⁰ O projektu. In *E-nebezpeci.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-nebezpeci.cz>>.

⁵¹ KOPECKÝ, K. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. Str. 123-124. ISBN 978-80-244-4861-9.

kyberšikany. Filmy a videospoty projektu jsou i nadále k vidění na webové adrese Stream.cz/porady/seznam-se-bezpecne.

5 Popis terénu výzkumu a vzorku respondentů

5.1 Popis výzkumného terénu

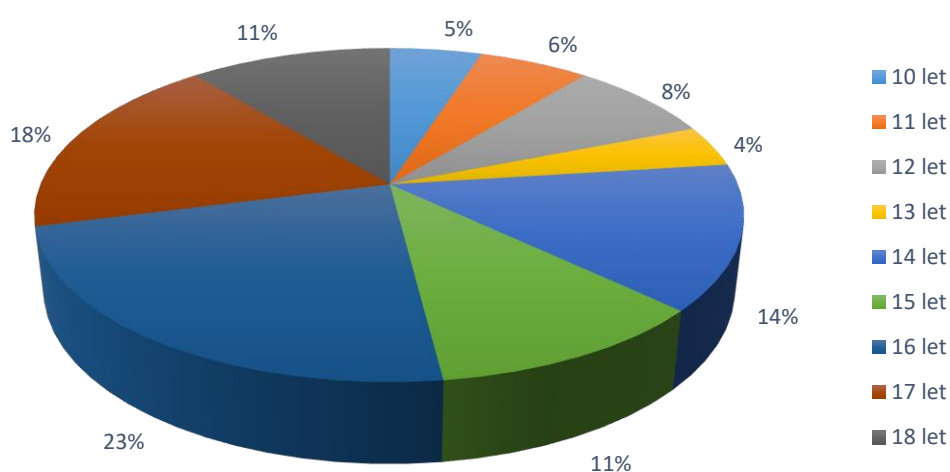
Šetření bylo realizováno v Jihočeském kraji v únoru 2019.

Šetření bylo prováděno formou dotazníku, který byl distribuován osobně, elektronicky či zprostředkovaně pomocí dalších osob. Respondenti byli studenti základních a středních škol v Jihočeském kraji.

5.2 Charakteristika vzorku respondentů

Dotazník byl určen studentům z Jihočeského kraje ve věku od 10 do 18 let věku. Aktivně se šetření zúčastnilo 113 respondentů, 10 respondentů nespadlo do vyhrazené věkové kategorie nebo dotazník nebyl vyplněn kompletně. Celkem se tedy šetření zúčastnilo 103 respondentů – 66 dívek a 37 chlapců.

Graf č. 1 Představení vzorku respondentů dle věku

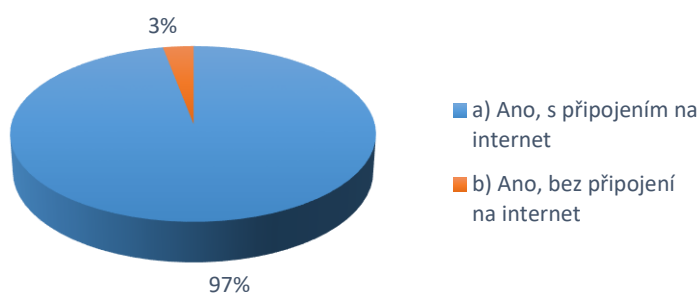
Zdroj: Vlastní výzkum

Do šetření se aktivně zapojili respondenti od 10 do 18 let věku. V daném rozmezí se šetření zúčastnily všechny věkové kategorie. Nejmladšímu respondentu bylo 10 let, nejstaršímu bylo 18 let. Průměrný věk respondentů byl 15 let. V procentuálním zastoupení se šetření zúčastnilo nejvíce respondentů ve věku 16 let (23 %) a 17 let (18 %).

6 Prezentace výsledků výzkumu

Otázka č. 2 Máš svůj vlastní mobilní telefon?

Graf č. 2 Mají oslovení respondenti svůj vlastní mobilní telefon?

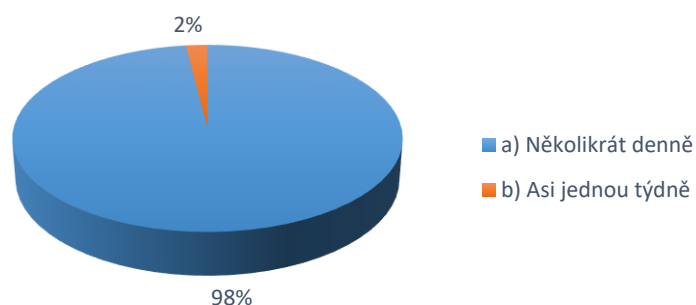

Zdroj: Vlastní výzkum

Z odpovědí respondentů jasně vyplývá, že drtivá většina oslovených respondentů (97 %) vlastní mobilní telefon s připojením k internetu. Téměř všichni respondenti jsou tak vystaveni nástrahám virtuálního světa.

Otázka č. 3 Jak často používáš internet?

Graf č. 3 Jak často používají respondenti internet

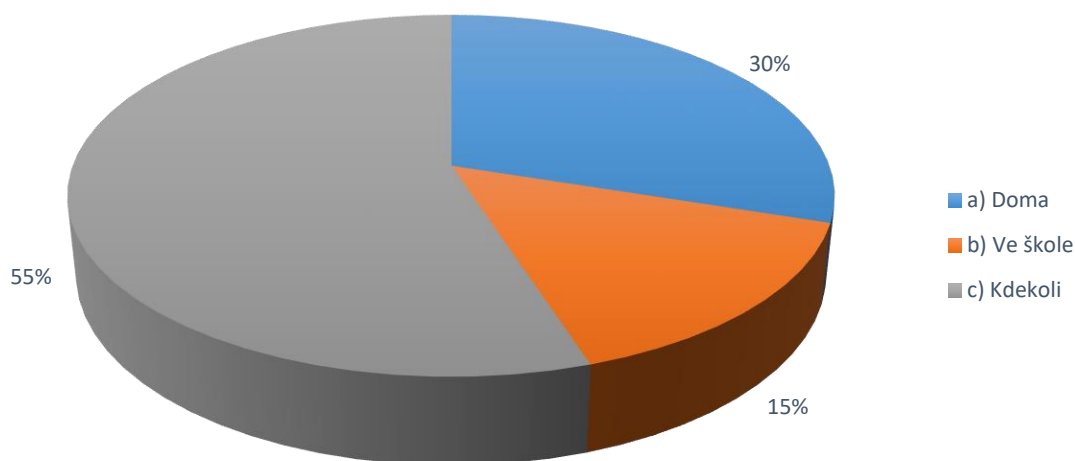

Zdroj: Vlastní výzkum

98 % respondentů používá internet několikrát denně. Pohyb v online prostředí je pro ně tedy přirozenou součástí jejich každodenního života.

Otázka č. 4 Kde všude se připojuješ na internet?

Graf č. 4 Kde všude se respondenti připojují k internetu

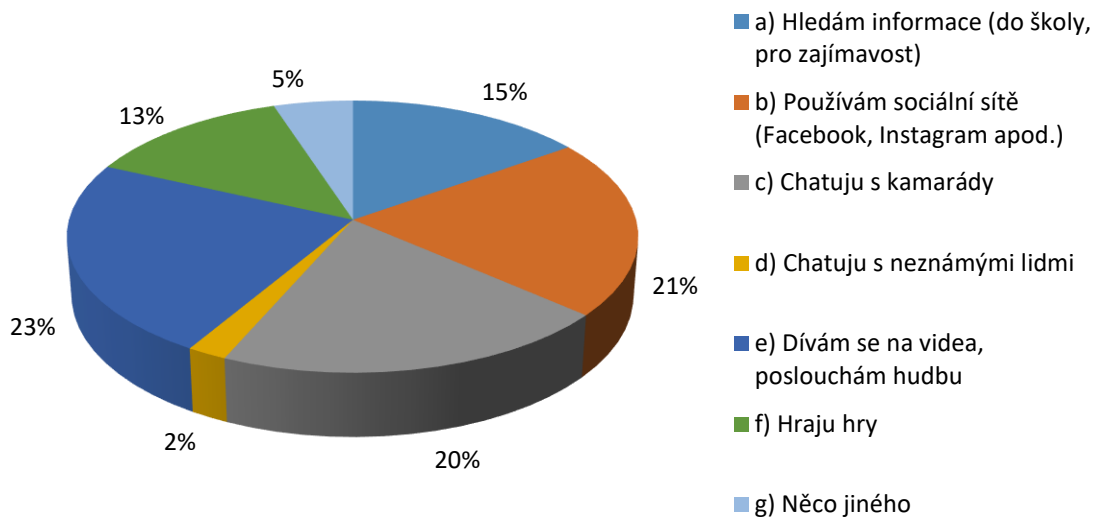
Zdroj: Vlastní výzkum

U této otázky mohli respondenti zvolit více možností.

Z odpovědí respondentů je patrné, že přístup k internetu je pro dnešní mladé lidi samozřejmostí (55 % z došlých odpovědí uvedlo možnost c) „Kdekoli“). Internet využívají doma, ve škole a na dalších libovolných místech. Evidentně tedy nejsou závislí na veřejných zdrojích internetu (veřejné wi-fi sítě apod.). Připojují se svým mobilním telefonem kdekoli, nezávisle na místě, na kterém se právě nacházejí.

Otázka č. 5 Co obvykle děláš, když jsi na internetu?

Graf č. 5 Jak respondenti tráví svůj čas na internetu

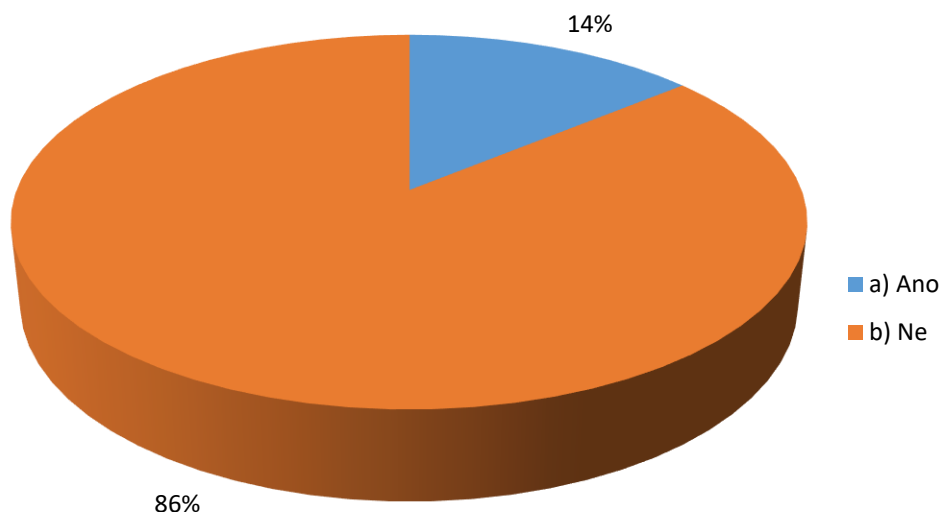
Zdroj: Vlastní výzkum

U této otázky mohli respondenti zvolit více možností.

Mezi nejčastější online aktivity respondentů patří sledování videí a poslech hudby (23 % z došlých odpovědí), používání sociálních sítí (21 % z došlých odpovědí), chatování s kamarády (20 % z došlých odpovědí). Z odpovědí je patrné, že mladí lidé tráví svůj čas na internetu především komunikací s ostatními uživateli internetu. Pouze 7 respondentů uvedlo, že na internetu chatují s neznámými lidmi. Může se jednat o komunikaci ve veřejných chatovacích místnostech či navazování kontaktu s neznámými lidmi na sociálních sítích. Komunikaci s cizími lidmi přiznali spíše mladší respondenti. Potvrdilo se tak tvrzení, že mladší lidé a děti jsou, díky nedostatečně rozvinutému kritickému myšlení a větší míře důvěřivosti, náchylnější k rizikovému chování v prostředí internetu.

Otázka č. 6 Kontrolují rodiče tvou aktivitu na internetu?

Graf č. 6 Kontrolují rodiče respondentů jejich aktivity na internetu?

Zdroj: Vlastní výzkum

86 % respondentů uvedlo, že jejich rodiče žádným způsobem nemonitorují jejich aktivity v online prostředí. Důvody tohoto jednání mohou být různé – od nezájmu rodičů, podcenění možných rizik spojených s pohybem na internetu, nedostatečných technických znalostí rodičů atp.

Otázka č. 7 Pokud rodiče kontrolují tvou aktivitu na internetu, jak?

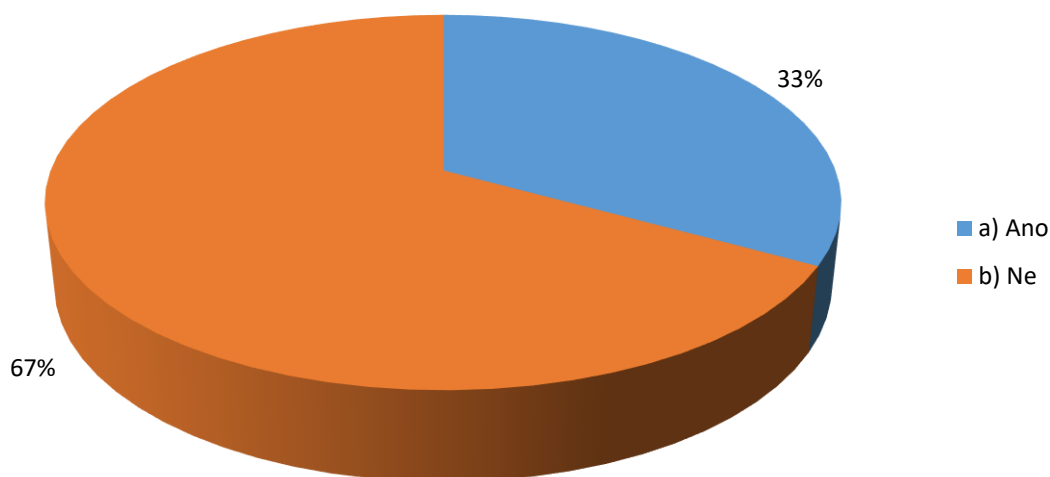
Tato otázka byla otevřená.

Respondenti, kteří uvedli, že jejich rodiče kontrolují jejich aktivity na internetu, popsali onu kontrolu následovně: „Sledují můj Facebook, atd.“ „Četli chaty.“ „Prohlížejí historii prohlížeče a využití dat.“ „Teď už mě nekontrolují, dělali to tak do mých 15 let,“ atp. Celkově respondenti uváděli jako formu kontroly jejich online aktivit prohlížení historie internetového prohlížeče, občasnou kontrolu mobilního telefonu, sledování profilu na sociální síti Facebook, dotazy na aktivity na internetu či kontrolu komentářů na sociální síti Tik Tok. Z odpovědí vyplývá, že rodiče kontrolují online aktivity respondentů spíše namátkově a to především dotazováním se či občasnou vizuální kontrolou profilů na sociálních sítích. Otázkou zůstává, zda je takováto forma kontroly dostačující a dokázala by respondenty ochránit před případnými útoky. Jelikož

kyberšikana nemusí být na první pohled viditelná, vizuální kontrola profilů na sociálních sítích nemusí být kýženou ochranou. Stejně tak dotazy na online aktivity respondentů nemusí být dostačující, pokud nemá dítě k rodiči důvěru a s případnými útoky na svou osobu by se rodičům nesvěřilo.

Otázka č. 8 Setkal/a jsi se někdy s tím, že tobě, nebo někomu, koho znáš, bylo ubližováno přes internet?

Graf č. 7 Setkali se respondenti u sebe, nebo ve svém blízkém okolí, s kyberšikanou?

Zdroj: Vlastní výzkum

Celá třetina respondentů (33 %) se, buď u sebe, nebo ve svém blízkém okolí, setkala s případy kyberšikany. O jaké konkrétní jednání se jednalo, zodpoví otázka č. 9.

Otázka č. 9 Pokud ano, o jaké ubližování se jednalo?

Tato otázka byla otevřená.

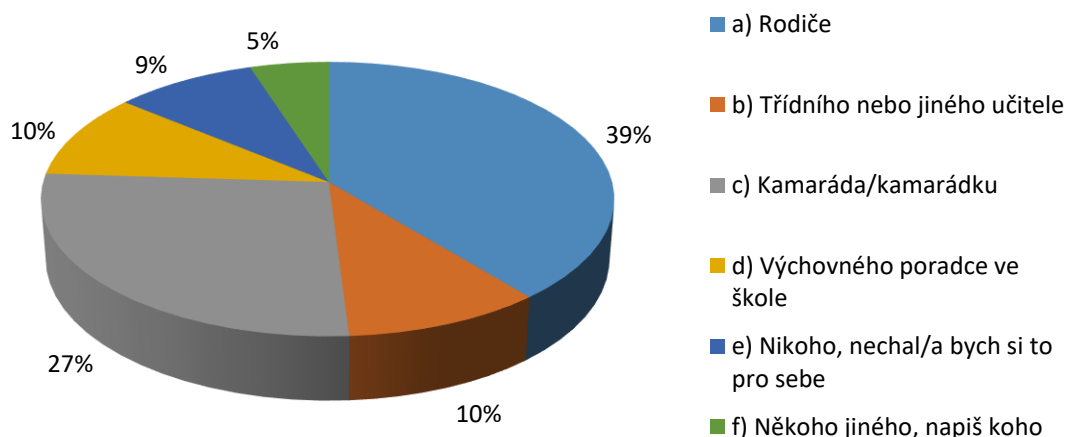
Respondenti, kteří uvedli, že se u sebe, nebo ve svém blízkém okolí, setkali s kyberšikanou, uvedli následující formy kyberšikany: nadávání přes sociální sítě, vyhrožování, rozesílání urážlivých či intimních fotografií bez svolení fotografovaného, stalking (pronásledování), vydírání, urážky, výsměch a ponižování, předstírání cizí identity, pomlouvání, rozesílání odkazů s nevhodným obsahem (odkaz vedl na webovou stránku s pornografickým materiálem) apod. V odpovědích na tuto otázku se objevily i konkrétní zážitky respondentů: „Šikanovaly mě mé kamarádky, na sociální síti

zveřejňovaly urážlivý obsah,“ „Dvěma dívkám, které znám psal neznámý muž a chtěl po nich intimní fotografie, vyhrožoval jim. Dívky fotky naštěstí neposlaly,“ či „Kyberšikana přes FB od mých bývalých spolužáků.“

Z odpovědí na tuto otázku je patrné, že někteří respondenti se skutečně setkali s nejrůznějšími formami kyberšikany.

Otázka č. 10 Víš, koho bys požádal/a o pomoc, pokud by ti někdo začal ubližovat po internetu?

Graf. č. 8 Koho by respondenti požádali o pomoc, pokud by se setkali s kyberšikanou?

Zdroj: Vlastní výzkum

U této otázky mohli respondenti zvolit více možností.

V případě výskytu problému by respondenti požádali o pomoc rodiče (39 %) či kamarádku/kamaráda (27 %). Učitele nebo výchovného poradce by respondenti oslovili až jako třetí možnost (10 %). Je možné, že dnešní mladí lidé nemají důvěru ve školská zařízení a raději by případný problém řešili s rodinou či s někým blízkým (kamarádem)? Vliv může hrát i to, že kyberšikana je často zaměřena velmi osobně, podrývá sebepojetí oběti, je urážlivá apod. Svou roli by jistě hrál stud. 15 respondentů (9 %) by se dokonce nesvěřilo vůbec nikomu a snažilo by se situaci vyřešit samostatně.

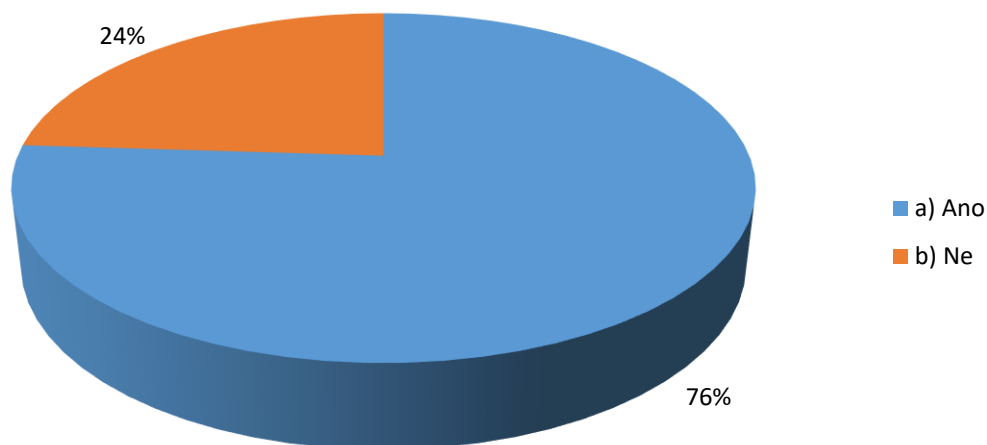
Respondenti, kteří uvedli, že by požádali o pomoc někoho jiného, uvedli, že by požádali o pomoc psychologa nebo nějakého blízkého příbuzného, přítele, Policii, Linku bezpečí apod.

Otázka č. 11 Víš, co je to kyberšikana? Jak bys jí charakterizoval/a?

Tato otázka byla otevřená. Respondenti na ní odpovídali většinou shodně: „Šikana přes internet.“ Někteří respondenti jev popsali více, např. „Je to psychické týrání jedince na internetu,“ „Sdílení důvěrných informací/fotek bez svolení autora,“ „Zveřejnění citlivých údajů, vyhrožování přes sociální sítě,“ „Kyberšikanu bych charakterizovala jako verzi psychické šikany, která se díky anonymitě na internetu a dnešním možnostem špatně dokazuje a trestá,“ „Šikana prostřednictvím internetu, např. vydírání skrze internet pomocí Vašich fotek apod.,“ „Urážení, nebo různé druhy vydírání prostřednictvím sociálních sítí a internetu.“ V zásadě všichni respondenti dovedli ve stručnosti charakterizovat co je to kyberšikana.

Otázka č. 12 Řekli ti ve škole, jak se máš bránit kyberšikaně?

Graf č. 9 Informovala škola respondenty o nebezpečí kyberšikany?

Zdroj: Vlastní výzkum

Informovat žáky a studenty o bezpečném chování na internetu, by dnes mělo být samozřejmostí. Přesto 24 % respondentů uvedlo, že škola s nimi žádným způsobem toto téma neřešila. Důvodů, proč se škola tomuto tématu vyhýbá, může být několik. Viz kapitola 4.2 Prevence kyberšikany ze strany školy.

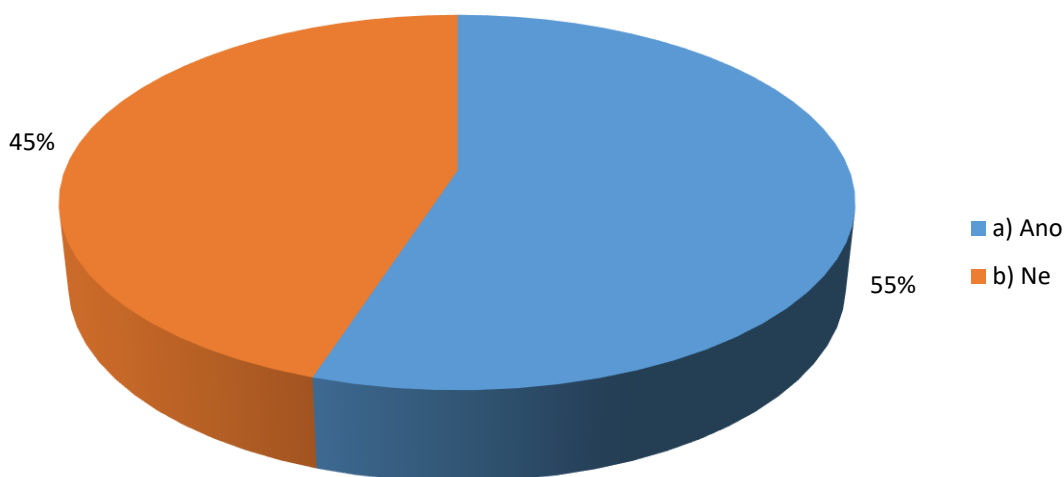
Otázka č. 13 Pokud ano, byly pro tebe tyto informace užitečné?

Tato otázka byla otevřená. Respondenti na ní odpovídali váhavě. 46 % respondentů odpovědělo, že pro ně informace od školy nebyly nijak užitečné. Objevilo se i několik konkrétních dojmů z informací předávaných školou směrem k respondentům, např. „Několik přednášek bylo, ale žádná nebyla užitečnou ani funkční cestou k vyhnutí se kyberšikaně.“

Zajímavé je, že 34 respondentů uvedlo (v otázce č. 8), že se, buď osobně, nebo zprostředkovaně, setkali s kyberšikanou. 25 z těchto respondentů uvedlo (v otázce č. 12), že bylo školou informováno, jak se bránit kyberšikaně ale přesně polovina z nich hodnotí informace od školy jako neužitečné (v otázce č. 13). Nabízí se tedy otázka, zda jsou preventivní programy a informace předkládané školou dostatečně hodnotné a srozumitelné, aby byly pro děti a mladé lidi využitelné v praxi. Roli jistě hraje i to, jak pozorně studenti ve škole poslouchají.

Otázka č. 14 Bavili se s tebou rodiče o tom, jak se máš bezpečně chovat na internetu?

Graf č. 10 Byli respondenti informováni svými rodiči o nebezpečí kyberšikany?

Zdroj: Vlastní výzkum

Polovina rodičů oslovených respondentů (konkrétně 55 %) hovořila se svými dětmi o rizicích, která jsou spojená s využíváním internetu. Jelikož prevence

kyberšikany by měla začít především v rodině (viz kapitola 4.1 Prevence kyberšikany ze strany rodiny), hodnotím aktivitu rodičů oslovených respondentů jako nedostatečnou. Roli může hrát též minimální povědomí rodičů o rizicích spojených s online komunikací a užíváním internetu (v tomto duchu se vyjádřil i jeden z respondentů: „Přijde mi, že starší generace sama moc netuší, co by měla sdílet a co radši ne.“). Povzbuzující ovšem je, že pokud by se respondenti setkali s kyberšikanou, jako první by o pomoc požádali právě rodiče (viz otázka č. 10). Ukazuje se tedy, že pro respondenty je, v případě problému, důležité, aby se svěřili někomu, koho znají a ke komu mají důvěru. Mezi prvními oslovenými byli rodiče (39 %) a kamarád/kamarádka (27 %). Škola se vyskytla až na třetím místě (10 %), přestože právě pedagogičtí pracovníci a výchovní poradci jsou profesionálně vyškolení k řešení této problematiky a měli by disponovat odbornými dovednostmi a znalostmi, potřebnými k řešení konkrétních případů kyberšikany.

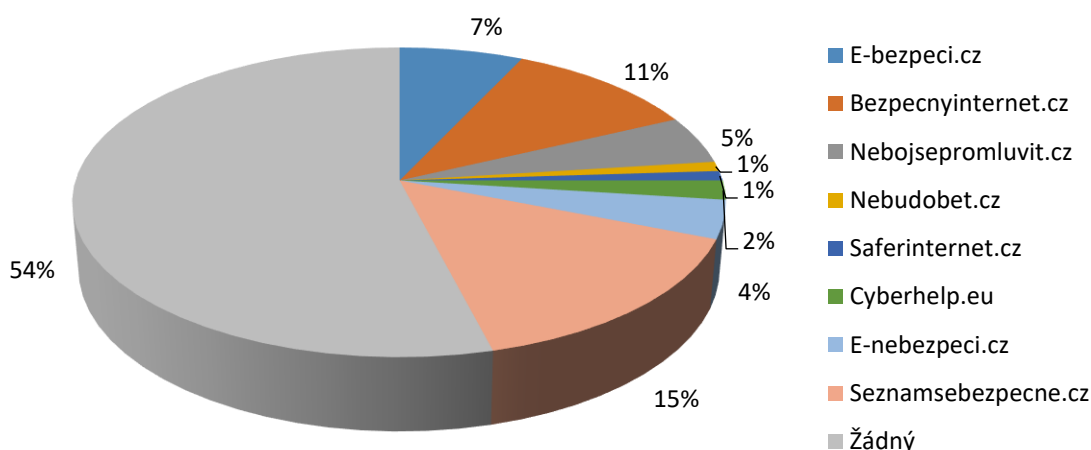
Otázka č. 15 Pokud ano, byly pro tebe tyto informace užitečné?

Tato otázka byla otevřená.

Respondenti na ní odpovídali převážně kladně. Pouze 5 respondentů uvedlo, že informace od rodičů pro ně nebyly nijak užitečné. Zdá se, že rodiče jsou pro respondenty důvěryhodnějším zdrojem informací, než škola (viz otázka č. 13, ve které 46 % respondentů uvedlo, že informace od školy pro ně nebyly užitečné).

Otázka č. 16 Který z těchto webových portálů znáš?

Graf č. 11 Které z následujících webových portálů o kyberšikaně respondenti znali?

Zdroj: Vlastní výzkum

U této otázky mohli respondenti zvolit více možností.

Celých 54 % respondentů uvedlo, že neznají žádný z vyjmenovaných odborných webových portálů zabývajících se prevencí kyberšikan. Internet se tedy nejeví jako účinná cesta, jak informovat děti a mladé lidi o tom, jak se chovat bezpečně na internetu. Může to být z toho důvodu, že mladí lidé berou internet především jako zdroj zábavy a náplň svého volného času (viz otázka č. 5, ve které respondenti uvedli, že na internetu nejčastěji sledují videa a poslouchají hudbu (23 %), používají sociální sítě (21 %) či chatují s kamarády (20 %)). Z nabízených webových portálů, zabývajících se bezpečím na internetu, respondenti matně zaznamenali především webový projekt společnosti Seznam.cz – seznamsebezpecne.cz (15 %). Domnívám se, že tomu tak je především díky tomu, že za projektem stojí jedna z největších a nejznámějších českých internetových firem. Preventivní filmy, které jsou výstupem projektu (viz kapitola 4.3 Online preventivní projekty) byly masově promovány a díky velké návštěvnosti portálu Seznam.cz se dostaly do většího povědomí široké veřejnosti. Ostatní webové projekty, ať jsou na dobré odborné úrovni, nezaznamenaly u respondentů téměř žádnou odezvu. Ukazuje se, že netrpíme nedostatkem kvalitních informací, ale neumíme je dostat k těm správným lidem.

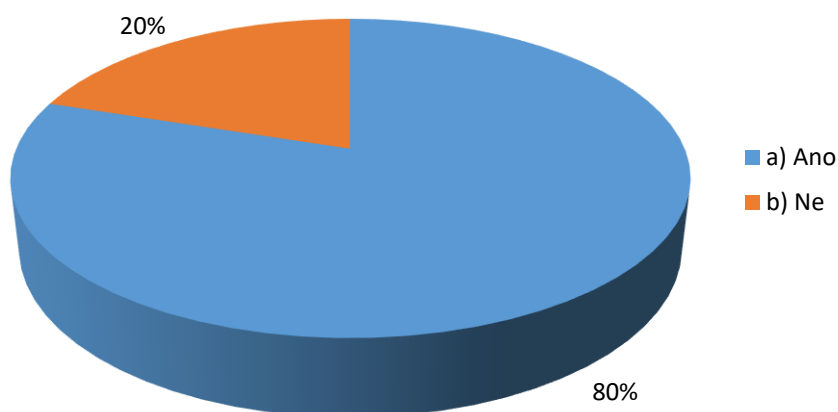
Otázka č. 17 Existují jiné zdroje, ze kterých jsi čerpal/a informace o nebezpečí kyberšikany? (web, tisk, tv apod.)

Tato otázka byla otevřená.

Respondenti na ní odpovídali, že informace čerpali z webu (ovšem ne z výše jmenovaných odborných portálů, viz otázka č. 16), videoportálu YouTube.com, článků v časopisech pro teenagery či z rozhovorů s kamarády či spolužáky, kteří mají reálnou zkušenost s kyberšikanou. Z odpovědí bylo patrné, že respondenti by rádi získali informace od reálných lidí, kteří mají zkušenosti ze svého vlastního života. Respondenti uváděli, že sledují videa na YouTube.com, ve kterých vystupují reálné oběti kyberšikany. Někteří získali informace o kyberšikaně v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež (registrovaná sociální služba dle § 62 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách - Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy⁵²). Z odpovědí respondentů je patrné, že je pro ně důležitá důvěryhodnost předkládaných informací, které by nejraději získali od lidí, kteří mají s kyberšikanou vlastní zkušenosti.

Otázka č. 18 Myslíš si, že máš dostatečné informace o nebezpečí kyberšikany?

Graf č. 12 Domnívají se respondenti, že mají dostatečné informace o hrozbě kyberšikany?

Zdroj: Vlastní výzkum

⁵² ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 31. března 2006 o sociálních službách. In *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>>.

80 % respondentů se domnívá, že jejich znalosti o nebezpečí kyberšikany jsou dostatečné. Z předchozích otázek již víme, že znalosti čerpali respondenti jak ze školy, tak od rodičů, ale i z nejrůznějších dalších zdrojů (viz otázka č. 17). Informace od školy pro ně nejsou zásadní, naopak důležitost přikládají informacím od lidí, které znají (rodiče, kamarádi) nebo kteří se sami stali oběťmi kyberšikany (viz otázka č. 13, otázka č. 15 a otázka č. 17).

Otázka č. 19 Pokud si myslíš, že nemáš dostatek informací o kyberšikaně, od koho bys tyto informace rád/a získal/a?

Tato otázka byla otevřená.

Respondenti nejčastěji odpovídali, že další informace by rádi získali ve škole, od odborníka na dané téma, od bývalých obětí kyberšikany, od sociálních pracovníků či od Policie ČR. Respondenti přikládají důležitost prokazatelné zkušenosti s danou problematikou.

Shrnutí výsledků výzkumu

97 % oslovených respondentů vlastní mobilní telefon s připojením na internet. 98 % z nich používá internet několikrát denně. K internetu se připojují kdekoli (55 % z došlých odpovědí), doma i ve škole. Můžeme tedy říci, že oslovený vzorek respondentů patří mezi mladé lidi (10-18 let), kteří využívají moderní technologie velmi často a pohyb v online prostředí je pro ně naprosto přirozenou součástí jejich dospívání.

Internet respondenti využívají především k zábavě. Mezi nejčastěji uváděné aktivity patřilo: sledování videí a poslech hudby (23 % z došlých odpovědí), používání sociálních sítí (21 % z došlých odpovědí) a chatování s kamarády (20 % z došlých odpovědí). Zábava, trávení volného času a komunikace s ostatními uživateli internetu patří mezi hlavní motivy pohybu v online prostoru u oslovených respondentů. Mladší respondenti uvedli, že na internetu komunikují i s lidmi, které neznají z reálného života. Je tedy možné tvrdit, že mladší uživatelé internetu jsou náchylnější k rizikovému chování v online prostoru.

86 % respondentů uvedlo, že jejich rodiče žádným způsobem nemonitorují jejich online aktivity. Je možné, že tyto rodiče podleli některým z rizikových faktorů na úrovni rodiny (malá informační gramotnost, nezájem o online aktivity jejich dětí, nedostatek komunikace mezi rodičem a dítětem apod. - viz kapitola 4.1 Prevence kyberšikany ze strany rodiny). Ti, kteří online aktivity svých dětí monitorují, tak činí především namátkovou kontrolou profilů na sociálních sítích, dotazováním dítěte či fyzickou kontrolou mobilního telefonu dítěte. Celá třetina respondentů uvedla, že se osobně, nebo ve svém blízkém okolí, setkala s kyberšikanou.

V případě reálného problému s kyberšikanou by respondenti požádali o pomoc rodiče (39 %) či kamaráda/kamarádku (27 %). Ve škole by se svěřilo pouze 10 % respondentů. Kyberšikana je často velmi osobní, urážlivá, útočí na sebevědomí oběti. Někteří z respondentů (9 %) by se nesvěřilo vůbec nikomu a snažili by se celou záležitost vyřešit bez pomoci dalších osob.

Všichni oslovení respondenti dokázali ve stručnosti charakterizovat co je to kyberšikana. 24 % respondentů nedostalo ve škole žádné informace vedoucí k prevenci kyberšikany. Celých 46 % z těch, kteří byli školou informováni, si myslí, že informace od školy nebyly nijak užitečné. Polovina respondentů, kteří se setkali s kyberšikanou a byli školou informováni o bezpečném pohybu na internetu, se domnívá, že informace

předkládané školou nebyly užitečné. Jsou tedy preventivní programy na školách skutečně využitelné v praxi a dobře srozumitelné pro dnešní děti a mládež?

55 % rodičů oslovených respondentů mluvila se svými dětmi o nebezpečích spojených s pohybem v online prostoru. Jelikož rodiče by měli od útlého věku dítěte aktivně zvyšovat znalosti dítěte o bezpečném využívání internetu (viz kapitola 4.1 Prevence kyberšikany ze strany rodiny), hodnotím preventivní působení rodičů oslovených respondentů jako nedostačující. Jelikož rodiče by byli těmi prvními, které by respondenti požádali o pomoc v případě kyberšikany, měli by, dle mého názoru, vyvíjet větší aktivitu v preventivním působení na své děti v této oblasti a aktivněji se zajímat o online svět, který je pro jejich děti naprosto přirozeným prostředím, ve kterém se pohybují denně. Pro respondenty je důležité, aby se, v případě problému, měli možnost svěřit někomu blízkému, koho osobně znají a důvěřují mu. Kromě rodičů (39 %) by to byla kamarádka či kamarád (27 %). Až jako třetí v pořadí by přišla na řadu škola (10 %).

Respondenti shodně uváděli, že informace, které získaly od rodičů, pro ně byly přínosné. Opakovaně se ukazuje, že informace od rodičů, známých a kamarádů jsou respondenty hodnoceny užitečněji, než informace z jiných zdrojů. Např. informace od školy hodnotilo 46 % respondentů jako neúčinné.

Webové preventivní projekty nezaznamenaly u respondentů příliš velkou odezvu. Celých 54 % respondentů neznalo ani jeden z devíti nabízených online projektů, které se, na odborné úrovni, věnovaly problematice bezpečného internetu. Výraznější úspěch zaznamenaly pouze webové portály seznamsebezpecne.cz a bezpecnyinternet.cz.

Výzkum ukázal, že pro respondenty je důležitá vlastní zkušenost a orientace v online prostředí. Aby pro ně předkládané informace byly dostatečně důvěryhodné, měly by pocházet od osob, které se reálně setkaly s kyberšikanou. Předání zkušeností z vlastního života se ukázalo jako nejúčinnější způsob, jak by si respondenti přáli být informováni o rizicích používání internetu.

Dalšími způsoby, jak účinně preventivně působit na mladé lidi, by, dle respondentů, byly např. přednášky od odborníků na téma kyberšikany (sociální pracovníci, Policie) či zkušenosti bývalých obětí kyberšikany.

7 Cíle práce - Návrh preventivních opatření

Hlavním cílem práce je navržení preventivních opatření ke snížení kyberšikany dětí a mládeže z Jihočeského kraje.

Z odpovědí respondentů v dotazníkovém šetření vyplynulo, že pro to, aby pro ně byly předkládané informace, o rizicích spojených s používáním internetu, dostatečně důvěryhodné a užitečné, měly by tyto informace pocházet od odborníků na dané téma, nebo od bývalých obětí kyberšikany. Níže předkládám návrh preventivních opatření ke snížení výskytu kyberšikany dětí a mladých lidí z Jihočeského kraje.

1. **Aktivita č. 1** – Realizace interaktivních preventivních programů na školách. Programy by byly vedeny školenými odborníky na problematiku kyberšikany. V Jihočeském kraji existuje řada organizací, které nabízejí preventivní programy na téma kyberšikana. Jejich odborná způsobilost je certifikována MŠMT. Např. Primární prevence Phénix - Portus Prachatice, o.p.s. (Prachatice), DO SVĚTA, z. s. (Strakonice), THEIA – krizové centrum, o.p.s. (České Budějovice), Metha, z. ú. (Jindřichův Hradec), PorCeTa, o.p.s. (Tábor), ICOS Český Krumlov, o.p.s. (Český Krumlov), Projekt Odyssea (celá ČR), Jules a Jim, o.s. (celá ČR), Centrum prevence rizikové virtuální komunikace UPOL (celá ČR), Agentura Wenku, s.r.o. (celá ČR).
2. **Aktivita č. 2** – Webové stránky popisující příběhy reálných osob, které se staly oběťmi kyberšikany. Webový portál by odkazoval také na videa s příběhy reálných obětí kyberšikany. Popisované případy by se odehrávaly v České republice, aby byly českým dětem bližší a ti se tak lépe dokázaly vcítit do situace protagonistů ve videích. Webový projekt by ideálně měl být promován na platformách, které dnešní děti a mládež využívají, např. na videoportálu YouTube.com, na sociálních sítích jako je Instagram, Snapchat, Tik Tok, Facebook apod., v časopisech pro teenagery, v televizním vysílání, na školách, ve volnočasových klubech (DDM, Skaut, NZDM, ICM atd.) apod.
3. **Aktivita č. 3** – Zlepšení povědomí o moderních technologiích a bezpečnosti na internetu u českých rodičů. Generace dnešních rodičů nevyrostla v době moderních technologií, nové informace nabývají především z tradičních médií (televize, rozhlas, tisk apod.). Zvyšování mediální gramotnosti a všeobecné informovanosti v oblasti moderních technologií by mělo probíhat srozumitelnou a časově nenáročnou formou. Např. reportážemi v televizním vysílání, ve

kterých budou vystupovat odborníci na danou problematiku. Cílem by bylo, aby dnešní rodiče dokázali přijmout svou část odpovědnosti za online aktivity svých dětí a aby pro ně online svět přestal být neznámým pojmem.

4. **Aktivita č. 4** – Preventivní osvěta ze strany Policie České republiky. Policie České republiky působí v oblasti řešení kyberšikany jako represivní orgán. Od roku 2011 sleduje počet trestných činů spáchaných v kyberprostoru. Počet těchto trestných činů neustále prudce stoupá. Největší nárůst byl zaznamenán u mravnostních trestných činů (zejména šíření pornografie, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, navazování nevhodných kontaktů s dítětem apod.). Mládež v těchto případech není pouze obětí, ale bývá i pachatelem.⁵³ Policie České republiky má dlouholetou zkušenost s řešením případů kyberšikany a zná přesná čísla popisující nárůst takto orientovaných trestných činů. Jako prevence kyberšikany by mohly posloužit např. preventivní spoty znázorňující důsledky nesprávného chování na internetu, přednášky pro studenty ve školách i pro veřejnost, reportáže v televizním vysílání, tisku, na internetu. Mnoho z chování, které vyústí až v kyberšikanu, může být zpočátku považováno za žert. Upozornění Policie České republiky, že i takového chování je za hranou zákona, může být pro mnoho mladistvých pachatelů kyberšikany novou informací a zároveň i varováním. Příslušníci Policie České republiky se např. mohou spojit s odborníky z neziskových organizací, kteří realizují preventivní programy na školách a přispět svými poznatky, ke kterým se žáci a studenti jinak nemají možnost dostat. Informace od Policie České republiky by opět neměly být pouze obecné, ale měly by popisovat reálné případy, se kterými se policisté ve své praxi setkali. V současné době nabízí Policie České republiky školní besedy především na témata kriminality mládeže, šikany či dopravních nehod. Důležitostí bezpečného chování na internetu se Policie České republiky zabývala v rámci celoevropského projektu #SayNo!⁵⁴, který byl proti zneužívání dětí online.

⁵³ Kyberkriminalita. In *Policie.cz* [online]. [cit. 2019-03-09]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/clanek/kyberkriminalita.aspx>>.

⁵⁴ Další besedy v rámci celoevropské kampaně #SayNo! In *Policie.cz* [cit. 2019-03-24]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/clanek/dalsi-besedy-v-ramci-celoevropske-kampane-sayno.aspx>>.

Vedlejším cílem bakalářské práce je vymezit nejúčinnější způsoby preventivního působení na děti a mládež z Jihočeského kraje před kyberšikanou.

Vymezení nejúčinnějších způsobů preventivního působení na děti a mládež z Jihočeského kraje před kyberšikanou vychází z výsledků dotazníkového šetření. Respondenti šetření byli ve věku 10 až 18 let a pocházeli z Jihočeského kraje.

Dle výsledků šetření je patrné, že pro respondenty bylo důležité, aby předkládané informace, sloužící k prevenci kyberšikany, pocházely od odborníků na danou problematiku, nebo aby se jednalo o rady a zkušenosti osob, kteří mají vlastní zkušenost s kyberšikanou.

Informace by měly být srozumitelné cílové skupině, snadno dostupné a měly by vycházet z místních reálií.

Škola hraje v prevenci kyberšikany důležitou roli. Respondenti by rádi získali informace o bezpečném pohybu na internetu od pedagogických pracovníků. Tyto informace by ale neměly být pouze obecné – mohlo by docházet k tomu, že cílová skupina bude předkládané informace považovat za samozřejmé a všeobecné známé a neuvědomí si plně jejich důležitost. I v tomto případě platí známý fakt, že pokud se mě téma bezprostředně nedotýká, nevěnují mu dostatečnou pozornost. Většina respondentů se domnívala, že jejich informace o tom, jak se bránit kyberšikaně, jsou dostatečné. Je-li tomu skutečně tak, by se ukázalo až v případě nutnosti řešit nenadálý problém spojený s kyberšikanou. Třetina respondentů neabsolvovala ve škole žádný cílený program zaměřený na prevenci kyberšikany. Školy by měly být aktivnější a neměly by váhat s oslovením odborníků na dané téma (sociální pracovníky, odborné lektory primární prevence rizikového chování, Policii České republiky apod.), pokud se domnívají, že jejich znalosti této problematiky nejsou pro dnešní děti a mládež dostačující.

Rodina a blízcí příbuzní a známí jsou pro respondenty důležitým zdrojem informací a podpory. Ze šetření vyplynulo, že pokud by se respondenti setkali s problémem souvisejícím s kyberšikanou, o radu by požádali především rodiče, další blízké příbuzné a kamarády. Osobní vztah a vzájemná důvěra se ukázaly jako klíčové předpoklady pro svěření se s vlastním rizikovým chováním v online prostředí. Je tedy nutné, aby rodiče a široká veřejnost, měli dostatečné množství informací v potřebné kvalitě.

Internet je pro respondenty prostředím, ve kterém se pohybují denně. Využívají ho především k zábavě a komunikaci s ostatními uživateli internetu. Všeobecná oblíbenost videoportálů typu YouTube.com a sociálních sítí (Facebook, Instagram, Snapchat, Tik Tok apod.) se zdá být ideálním prostředkem k navázání komunikace s dnešními mladými lidmi. Informace, vedoucí k prevenci kyberšikany, by se tak měly objevit nejen na specializovaných webových portálech, ale také na hojně navštěvovaných sociálních sítích a na portálech s videoobsahem, které jsou v dnešní době u dětí a dospívajících velmi oblíbené.

8 Kazuistiky

Kazuistika č. 1

Chlapec, 14 let, vypomáhal jedno léto jako instruktor na letních táborech pro děti. Jedno z dětí, které se zúčastnilo táborů, byla i 13 letá dívka. Chlapec s dívkou si vzájemně vyměnili kontakty a začali si psát přes online komunikátor WhatsApp. Otec dívky jednoho dne přišel rozčilený za organizátory táborů s tím, že našel v telefonu své dcery její intimní fotografie a textové zprávy se sexuálním zabarvením. Fotografie i texty byly zasílány onomu 14 letému chlapci, který pomáhal na táborech. Čin by se dal kvalifikovat jako šíření pornografie (§ 191 zákona 40/2009 Sb. Trestní zákoník). Mladík si svou vinu plně neuvědomoval, tvrdil, že: „To dnes dělají všichni.“ Jelikož oběma aktérům bylo méně než 15 let, do celé situace se zapojila PČR. Ještě předtím došlo ke kontaktování Probační a mediační služby ČR. Po jednání mezi oběma aktéry, jejich rodiči a probačním úředníkem, se obě strany nakonec dohodly, takže případ nedošel až k soudu pro mladistvé.

Zdroj: informace pracovníků nestátní neziskové organizace Portus Prachatice, o.p.s., která se zabývá odborným řešením kyberšikany a nabízí též certifikované programy primární prevence na školách (včetně programu na téma kyberšikany).

Kazuistika č. 2

Chlapec, 12 let, žák 6. třídy ZŠ. Chlapec byl ve škole velmi oblíben. Především dívkám se líbil a byl si toho vědom. Jednoho dne se po škole rozneslo, že chlapec bude chodit s tou dívkou, která mu pošle nejhezčí fotografii. Do výzvy se zapojilo cca 15 dívek. Ty chlapci posílaly na mobilní telefon své fotografie, některé z nich byly velmi vyzývavé až intimní. Chlapec se se získanými fotografiemi chlubil ve třídě (opět se jedná o šíření pornografie). Rodiče jedné z dívek na celou záležitost přišli a kontaktovali PČR. Otec obviněného chlapce začal obviňovat školu, že zanedbala primární prevenci rizikového chování a jejich syn tak nevěděl, čeho se svým jednáním dopouští. Případ je zatím stále v řešení. K situaci se musel vyjadřovat i externí poskytovatel primární prevence v dané škole, zda zanedbal své povinnosti při realizaci programů primární prevence na téma kyberšikany. Aktuálně škola, společně s poskytovatelem primární prevence, plánuje přednášky na téma kyberšikany pro rodiče.

Zdroj: Portus Prachatice, o.p.s.

Kazuistika č. 3

Dvě dívky, 18 let, studentky 2. ročníku SŠ. Dívky hrály svou oblíbenou online počítačovou hru. Součástí hry byl i veřejný chat, prostřednictvím kterého si hráči mohou psát v průběhu hraní. Jednou dívkám napsal neznámý spoluhráč s požadavkem, jestli by mu neposlaly své intimní fotografie výměnou za peníze. Dívky souhlasily a neznámému muži poslaly cca 6-7 fotografií, za které poté skutečně obdržely slibovanou finanční odměnu. Po nějaké době ale muž naléhal znovu. Tentokrát ale dívky odmítly poslat další fotografie. To se muži nelíbilo a začal dívky vydírat, že jejich fotografie zveřejní, pokud mu nepošlou další. V této situaci se dívky obrátily o pomoc na Policii České republiky. PČR se podařilo identifikovat mobilní telefon, ze kterého muž komunikoval a následně se podařilo muže identifikovat a zadržet.

Zdroj: Portus Prachatice, o.p.s.

Závěr

V bakalářské práci na téma Kyberšikana a její prevence se autorka zabývala problematikou prevence kyberšikany u dětí a mladých lidí ve věku od 10 do 18 let věku z Jihočeského kraje.

Hlavním cílem práce bylo navrhnout účinná preventivní opatření ke snížení výskytu kyberšikany u výše zmíněné cílové skupiny a dále vymezit nejúčinnější způsoby preventivního působení na děti a mládež z Jihočeského kraje, vedoucí k ochraně před kyberšikanou.

Za pomoci dotazníkového šetření autorka zjišťovala, jak často a jakým způsobem dnešní děti používají internet, jakými cestami byly informovány o nebezpečí kyberšikany, zda pro ně byly získané informace užitečné v jejich každodenním životě a od koho by případně rády získaly další doplňující rady, jak se bezpečně pohybovat v online prostoru.

Do šetření se aktivně zapojilo 103 respondentů z vymezené věkové skupiny 10 až 18 let. Průměrný věk respondentů byl 15 let. 97 % z oslovených respondentů vlastní mobilní telefon s připojením na internet a 98 % z nich používá internet několikrát denně. Na internet se připojují doma, ve škole i na dalších libovolných místech. Nejčastěji internet využívají k poslechu hudby a sledování videí (23 % z došlých odpovědí), používání sociálních sítí (21 % z došlých odpovědí) a chatování s kamarády (20 % z došlých odpovědí). Komunikaci s neznámými lidmi přiznali spíše mladší respondenti (konkrétně 7 respondentů).

Dále autorka popsala, jak dnešní rodiče vnímají nebezpečí spojená s pohybem svých dětí na internetu a jakým způsobem se snaží informovat své potomky o možných rizicích v kyberprostoru. Z výsledků šetření vyplynulo, že rodiče respondentů kontrolují online aktivity svých dětí spíše namátkově. Především dotazováním, občasnou vizuální kontrolou profilů dětí na sociálních sítích či fyzickou kontrolou mobilního telefonu dítěte. 86 % respondentů však uvedlo, že jejich rodiče žádným způsobem nemonitorují jejich aktivity v online prostředí. Z uvedených čísel vyplývá, že rodiče respondentů podceňují rizika skrytá v kyberprostoru. Polovina respondentů uvedla, že s nimi rodiče o nebezpečí na internetu hovořili. Následnou kontrolu aktivit svých dětí na internetu už však evidentně podceňují.

Třetina respondentů uvedla, že se osobně, nebo ve svém blízkém okolí, setkala s případy kyberšikany. Zajímavé je, že v případě výskytu problému, by respondenti jako první požádali o pomoc právě rodiče (39 %). Následuje kamarád/kamarádka (27 %) a až jako třetí možnost respondenti zvolili školu (10 %). Domnívám se, že v tomto případě svou roli sehraává i stud. Kyberšikana je často velmi osobní, urážlivá a pracuje s osobními materiály oběti. Pro případnou oběť kyberšikany je tak snadnější svěřit se osobě, kterou dobře zná a důvěřuje jí. 9 % respondentů by se dokonce nedokázalo svěřit vůbec nikomu.

Autorku zajímalo také to, jak probíhají preventivní aktivity k ochraně před kyberšikanou na školách. Všichni respondenti dokázali ve stručnosti charakterizovat, co znamená pojem kyberšikana. Informace o tomto fenoménu dvě třetiny respondentů získaly ve škole. 46 % z nich však hodnotilo informace od školy jako neúčinné. Naopak, informace od rodičů považovali respondenti za užitečné. Zdá se, že rodiče jsou pro respondenty důvěryhodnějším zdrojem informací, než vyškolení pedagogičtí pracovníci.

Další způsob, jak získat kvalitní informace o bezpečném pohybu na internetu, nabízí online webové projekty, zaměřené právě na problematiku kyberbezpečnosti. 54 % respondentů neznalo ani jeden z devíti vyjmenovaných odborných webových portálů zabývajících se online bezpečností.

Respondenti by rádi získali informace od odborníků na danou problematiku a od osob, které mají s kyberšikanou vlastní reálnou zkušenost.

Na základě těchto poznatků autorka navrhla několik aktivit, které by mohly posloužit k lepšímu preventivnímu působení na dnešní děti a mladé lidi. Konkrétně se jednalo o realizaci interaktivních preventivních programů na školách, kterými by provázeli školení lektori rizikového chování. Jako další aktivitu autorka navrhla vytvoření webové prezentace popisující reálné příběhy kyberšikany řešené v České republice. Součástí webu by byly i videa zachycující reálné oběti kyberšikany. Jako velmi důležitou autorka vnímá třetí navrženou aktivitu, kterou je zlepšení mediální gramotnosti a povědomí o moderních technologiích českých rodičů. Poslední navrženou aktivitou je osvěta ze strany Policie České republiky, jejíž dosavadní preventivní besedy jsou spíše nárazové.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. ČECH, O., ZVONÍČKOVÁ, N. *Nebezpečí kyberšikany: Internet jako zbraň?* České Budějovice : Theia Krizové centrum, o.p.s., 2017. 136 s. ISBN 978-80-904854-4-0.
2. ČERNÁ, A. *Kyberšikana Průvodce novým fenoménem.* Praha : Grada, 2013. 152 s. ISBN 978-80-247-4577-0.
3. ECKERTO VÁ, L., DOČEKAL, D. *Bezpečnost dětí na internetu: Rádce zodpovědného rodiče.* Brno : Computer Press, 2013. 224 s. ISBN 978-80-251-3804-5.
4. FEREB AUEROVÁ, R., PEKÁREK, O. *Aplikovaná informatika.* České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014. 151 s. ISBN 978-80-87472-74-3.
5. FIALOVÁ, E. *Stop kybernásilí: Právní prostředky ochrany před kyberšikanou v České republice.* Praha : Gender Studies, o.p.s., 2015. 18 s.
6. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu.* Brno : Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
7. HOLLÁ, K. *Detekcia kyberagresie - kyberšikanovania a sextingu.* Nitra : Pedagogická fakulta UKF v Nitre, 2017. 113 s. ISBN 978-80-558-1205-2.
8. KOLEKTIV AUTORŮ. *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele.* Plzeň : Člověk v tísni, o.p.s., 2009. 108 s. ISBN 978-80-86961-78-1.
9. KOLEKTIV AUTORŮ. *Jak vyučovat bezpečné a etické užívání online technologií na ZŠ a SŠ. Metodický materiál.* Národní centrum bezpečnějšího internetu, Vysočina Education, 2014. 18 s.
10. KOLOUCH, J. *CyberCrime.* Praha : CZ.NIC, 2016. 522 s. ISBN 978-80-88168-18-8.
11. KOPECKÝ, K. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu.* Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 170 s. ISBN 978-80-244-4861-9.
12. KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R. *Kyberšikana a další druhy online agrese zaměřené na učitele.* Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. 128 s. ISBN 978-80-244-5334-7.
13. KOŽÍŠEK, M., PÍSECKÝ, V. *Bezpečně na internetu. Průvodce chování ve světě online.* Praha : Grada, 2016. 176 s. ISBN 978-80-247-5595-3.

14. KREJČÍ, V. *Kyberšikana: Kybernetická šikana*. Olomouc : E-bezpeci.cz, 2010. 72 s. ISBN 978-80-254-7791-5.
15. VANÍČKOVÁ, E., CHUDOMELOVÁ, L., POHOŘELÁ, J., BRENDEJSOVÁ, J. *Metodika prevence násilí, online násilí a šikany ve školách*. Praha : Fakultní nemocnice v Motole, 2016. 43 s. ISBN 978-80-87347-30-0.

Elektronické zdroje

1. Co je flaming. In *E-bezpeci.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/dalsi-temata/38-35>>.
2. Co je kybergrooming? In *E-bezpeci.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://www.e-bezpeci.cz/index.php/71-trivium/1421-co-je-kybergrooming>>.
3. Co je to stalking a cyberstalking. In *E-bezpeci.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/kyberstalking/66-23>>.
4. Další besedy v rámci celoevropské kampaně #SayNo! In *Policie.cz* [cit. 2019-03-24]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/clanek/dalsi-besedy-v-ramci-celoevropske-kampane-sayno.aspx>>.
5. Esafety Label. In *Ncbi.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://ncbi.cz/projekty/esafety-label.html>>.
6. Happy Slapping. In *Kybersikana.eu* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.kybersikana.eu/2011/05/happy-slapping.html>>.
7. Informace o projektu. In *E-bezpeci.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/projektu>>.
8. Krádež identity. In *E-bezpeci.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sociotechnika/502-krade-identity>>.
9. Kyberkriminalita. In *Policie.cz* [online]. [cit. 2019-03-09]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/clanek/kyberkriminalita.aspx>>.
10. Mladí proti nenávisti online. In *Ncbi.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://ncbi.cz/projekty/mladi-proti-nenavisti-online.html>>.
11. Nenávist na internet nepatří. In *Sdruzenid.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.sdruzenid.cz/co-delame/nase-projekty/nenavist-na-internet-nepatri/>>.
12. O nás. In *Nntb.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://www.nntb.cz>>.

13. O projektu. In *Bezpecnyinternet.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.bezpecnyinternet.cz/o-projektu/default.aspx>>.
14. O projektu. In *E-nebezpeci.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-nebezpeci.cz>>.
15. O tomto webu. In *Cyberhelp.eu* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://cyberhelp.eu/cs/introduction/about>>.
16. Praha bezpečně Online 2018. In *Ncbi.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://ncbi.cz/projekty/ukoncene-projekty/praha-bezpecne-online/praha-bezpecne-online-2014.html>>.
17. Safer Internet CZ. In *Ncbi.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<https://ncbi.cz/projekty/safer-internet-cz.html>>.
18. Úvod. In *Nebudobed.cz* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.nebudobet.cz>>.

Legislativní dokumenty

1. ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 31. března 2006 o sociálních službách. In *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>>.
2. ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 9. února 2009 trestní zákoník. In *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>>.
3. ČESKO. Zákon č. 251 ze dne 3. srpna 2016 o některých přestupcích. In *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-251>>.

Seznam zkratek

DDM	Dům dětí a mládeže
FAKE NEWS	Podvržené zprávy, desinformace
ICM	Informační centrum pro mládež
ICQ	I Seek You, software pro zasílání rychlých zpráv v reálném čase
ICT	Information and Communication Technologies
HOAX	Poplašné, nebezpečné řetězové zprávy
LZPS	Listina základních práv a svobod
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MMS	Multimedia Messaging Service, multimediální zprávy
NZDM	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
PČR	Policie České republiky
SMS	Short Message Service, krátké textové zprávy
SPAM	Nevyžádané sdělení masově šířené internetem
SŠ	Střední škola
VoIP	Voice over Internet Protocol, telefonování po internetu
Wi-fi	Bezdrátová komunikace v počítačových sítích
ZŠ	Základní škola

Seznam tabulek a grafů

Tab. č. 1 Kyberšikana jako třísložkový komplex

Graf č. 1 Představení vzorku respondentů dle věku

Graf č. 2 Mají oslovení respondenti svůj vlastní mobilní telefon?

Graf č. 3 Jak často používají respondenti internet

Graf č. 4 Kde všude se respondenti připojují k internetu

Graf č. 5 Jak respondenti tráví svůj čas na internetu

Graf č. 6 Kontrolují rodiče respondentů jejich aktivity na internetu?

Graf č. 7 Setkali se respondenti u sebe, nebo ve svém blízkém okolí, s kyberšikanou?

Graf č. 8 Koho by respondenti požádali o pomoc, pokud by se setkali s kyberšikanou?

Graf č. 9 Informovala škola respondenty o nebezpečí kyberšikany?

Graf č. 10 Byli respondenti informováni svými rodiči o nebezpečí kyberšikany?

Graf č. 11 Které z následujících webových portálů o kyberšikaně respondenti znali?

Graf č. 12 Domnívají se respondenti, že mají dostatečné informace o hrozbě kyberšikany?

Přílohy

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 1 – Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Hana Bártová, DiS. a třetím ročníkem studuji v kombinované formě studia Vysokou školu evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích obor Bezpečnostněprávní činnost ve veřejné správě.

Touto cestou bych Vás ráda požádala o vyplnění krátkého dotazníku k mé bakalářské práci s názvem Kyberšikana a její prevence.

Dotazník je určený pro děti a mladé lidi od 10 do 18 let věku a je zcela anonymní. Získaná data budou použita ke zpracování praktické části mé bakalářské práce. Vyplnění dotazníku zabere maximálně 10 minut.

Děkuji.

1. Kdo vyplňuje tento dotazník?

DÍVKKA CHLAPEC VĚK: _____

2. Máš svůj vlastní mobilní telefon?

- a) Ano, s připojením na internet
- b) Ano, bez připojení na internet
- c) Nemám mobilní telefon

3. Jak často používáš internet?

- a) Několikrát denně
- b) Asi jednou týdně
- c) Méně než jednou týdně
- d) Internet nepoužívám

4. Kde všude se připojuješ na internet? (Můžeš zvolit více odpovědí.)

- a) Doma
- b) Ve škole
- c) Kdekoli

5. Co obvykle děláš, když jsi na internetu? (Můžeš zvolit více odpovědí.)

- a) Hledám informace (do školy, pro zajímavost)
- b) Používám sociální sítě (Facebook, Instagram apod.)
- c) Chatuju s kamarády
- d) Chatuju s neznámými lidmi
- e) Dívám se na videa, poslouchám hudbu
- f) Hraju hry
- g) Něco jiného

6. Kontrolují rodiče tvou aktivitu na internetu?

- a) Ano
- b) Ne

7. Pokud rodiče kontrolují tvou aktivitu na internetu, jak?

8. Setkal/a jsi se někdy s tím, že tobě, nebo někomu, koho znáš, bylo ubližováno přes internet?

- c) Ano
- d) Ne

9. Pokud ano, o jaké ubližování se jednalo?

10. Víš, koho bys požádal/a o pomoc, pokud by ti někdo začal ubližovat po internetu? (Můžeš zvolit více odpovědí.)

- a) Rodiče
 - b) Třídního nebo jiného učitele
 - c) Kamaráda/kamarádku
 - d) Výchovného poradce ve škole
 - e) Nikoho, nechal/a bych si to pro sebe
 - f) Někoho jiného, napiš koho:
-

11. Víš, co je to kyberšikana? Jak bys jí charakterizoval/a?

12. Řekli ti ve škole, jak se máš bránit kyberšikaně?

- a) Ano
- b) Ne

13. Pokud ano, byly pro tebe tyto informace užitečné?

14. Bavili se s tebou rodiče o tom, jak se máš bezpečně chovat na internetu?

- a) Ano
- b) Ne

15. Pokud ano, byly pro tebe tyto informace užitečné?

16. Který z těchto webových portálů znáš? (Můžeš zvolit více odpovědí.)

- a) E-bezpeci.cz
- b) Bezpecnyinternet.cz
- c) Nebojsepromluvit.cz
- d) Nebudobet.cz
- e) Nntb.cz
- f) Saferinternet.cz
- g) Cyberhelp.eu
- h) E-nebezpeci.cz
- i) Seznamsebezpecne.cz
- j) Žádný
- k) Jiný, napiš jaký: _____

17. Existují jiné zdroje, ze kterých jsi čerpal/a informace o nebezpečí kyberšikan? (web, tisk, tv apod.)

18. Myslíš si, že máš dostatečné informace o nebezpečí kyberšikan?

- a) Ano
- b) Ne

19. Pokud si myslíš, že nemáš dostatek informací o kyberšikaně, od koho bys tyto informace rád/a získal/a?